

Wildschade in de praktijk

Analyse van de wildschadeproblematiek voor 6 regio's in
Nederland op bedrijven die veel last hebben van wildschade

M.A. Schoutsen

© 2003 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

PPO Publicatienr. 314; € 25,00

Financiers: Productschap Tuinbouw, Hoofdproductschap Akkerbouw.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving BV

Business-unit Akkerbouw, Groene ruimte en Vollegrondsgroenten

Adres : Edelhertweg 1, Lelystad
: Postbus 430, 8200 AK Lelystad
Tel. : 0320 – 29 11 11
Fax : 0320 – 23 04 79
E-mail : infoagv.ppo@wur.nl
Internet : www.ppo.dlo.nl

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	5
1 INLEIDING	7
2 METHODE	9
3 RESULTATEN	11
3.1 Drenthe.....	11
3.2 Groningen	14
3.3 Limburg	17
3.4 Noord-Brabant.....	20
3.5 Noord-Holland.....	23
3.5.1 Inleiding	23
3.5.2 Resultaten Akkerbouw	24
3.5.3 Resultaten Vollegrondsgroenteteelt	26
3.5.4 Resultaten Fruitteelt	30
3.6 Zeeland.....	33
3.7 Representativiteit van de geselecteerde bedrijven	36
4 CONCLUSIE, DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN	37
5 LITERATUUROPGAVE.....	43
BIJLAGE 1 VOORBEELD ENQUÊTE	45
BIJLAGE 2 ENQUÊTERESULTATEN REGIO DRENTHE	49
BIJLAGE 3 ENQUÊTERESULTATEN REGIO GRONINGEN	51
BIJLAGE 4 ENQUÊTERESULTATEN REGIO LIMBURG	53
BIJLAGE 5 ENQUÊTERESULTATEN REGIO NOORD-BRABANT.....	55
BIJLAGE 6 ENQUÊTERESULTATEN REGIO NOORD-HOLLAND	57
BIJLAGE 7 ENQUÊTERESULTATEN REGIO ZEELAND.....	61
BIJLAGE 8 VERGELIJKING MET REGIO	63

Samenvatting

In dit rapport worden de uitkomsten beschreven van een enquête over wildschade gehouden onder 49 akkerbouwers, groentetelers en fruittelers. Met behulp van deze enquête wordt per regio een beeld geschetst van de wildschadeproblematiek zoals die beleefd wordt door de agrarisch ondernemer. Het rapport geeft daarmee een subjectief beeld van de wildschade, maar toch geven de cijfers een goed beeld van de problematiek zoals die leeft onder de telers. De gegevens zijn verkregen over de jaren 1998, 1999 en 2000 (voor de regio Noord-Holland over de jaren 1997, 1998 en 1999). Er wordt ingegaan op de door de ondernemers ingeschatte schadebedragen, op de uitgekeerde schadetegemoetkomingen door het voormalige Jachtfonds, op de meest schadelijke diersoorten en meest schadegevoelige gewassen en op het aantal toegepaste preventiemethoden, de kosten, de arbeidstijd en de effectiviteit ervan. Ook wordt aandacht besteed aan de redenen waarom de ondernemers geen melding doen van de opgetreden schade aan hun gewassen.

Uit het onderzoek blijkt dat met name in de groente- en fruitsector de schadebedragen die door de ondernemers zijn ingeschat erg hoog kunnen oplopen. Ook in de akkerbouwsector kan wildschade een groot probleem vormen, mede gezien het aantal uren dat men aan preventie besteedt. Op alle bedrijven wordt veel aan preventie gedaan, maar een gering aantal methoden wordt effectief bevonden. Ondanks de hoeveelheid arbeid en toegepaste methoden treedt naar inschatting van de telers toch veel schade op, die in veel gevallen niet verhaald kan worden. De ervaringen van telers met het systeem van schadevergoedingen zijn over het

algemeen niet positief en uit het onderzoek blijkt dat de uitgekeerde schadevergoedingen lager zijn dan de door de telers ingeschatte schade. De schade wordt veelal al niet (meer) gemeld, omdat men de kans op schadevergoeding zeer laag inschat.

De belangrijkste bevindingen in dit onderzoek zijn:

- In alle regio's ervaart men het schadeprobleem vele malen groter dan dat op basis van uitkeringen geconcludeerd zou kunnen worden.
- De hoogste door de telers ingeschatte schadebedragen komen voor in de fruit- en groentesector.
- Op de onderzochte akkerbouwbedrijven is de opgegeven schade per hectare lager dan op de groente- en fruitbedrijven. De uitgekeerde schade, als percentage van de door telers opgegeven schade, is op de akkerbouwbedrijven hoger dan op de andere bedrijven.
- Weinig kans op schadevergoeding werd genoemd als voornaamste reden voor het niet melden van schade.
- In de groente- en fruitsector worden de meeste uren per hectare aan het voorkomen van wildschade besteed.
- Alle bedrijven doen veel aan het voorkomen van schade, maar een gering aantal methoden werkt goed volgens het onderzoek.
- In de fruitsector is het percentage van de door de telers ingeschatte schade ten opzichte van de bruto geldopbrengst het hoogst.

1 Inleiding

In 1999 heeft het PPO-AGV een verkennende studie uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de omvang van de wildschade in diverse land- en tuinbouwregio's in Nederland en in de technische mogelijkheden om deze wildschade te beperken. Deze verkennende studie resulteerde in de publicatie "Wildschade in Nederland" (Zwart-Roodzant & Stokkers, 1999). Uit deze studie kwam naar voren dat de schade aan akker- en tuinbouwgewassen elk jaar aanzienlijk toeneemt. De omvang van de schade-uitkeringen is toegenomen van bijna 2,3 miljoen euro in 1993 tot op heden jaarlijks rond de 4,5 miljoen euro (Bron: www.faunafonds.nl). Inmiddels is de Flora- en Faunawet in werking getreden. De jacht is met de invoering van deze wet drastisch ingeperkt. De verwachting is dat mede daardoor de schade nog meer zal toenemen. Het gaat dan alleen nog maar om de schade die uiteindelijk wordt uitgekeerd door het Faunafonds. De gegevens van het Faunafonds geven dus het ene uiterste (alleen wildschade die uitgekeerd is) en laten slechts een deel van de problematiek zien. Niet alle schade wordt uitgekeerd en aangezien de kans op uitkering niet hoog is wordt niet alle schade gemeld. De gegevens over uitgekeerde schade geven dus een onderschatting van de problematiek zoals die door de ondernemers ervaren wordt. Met de inventarisatie van wildschade beschreven in dit rapport wordt geprobeerd de schadeproblematiek op bedrijven in de regio's Drenthe, Groningen, Limburg, Noord-Brabant, Noord-Holland en Zeeland zichtbaar te maken. Door bedrijven te selecteren met relatief veel wildschade wordt het andere uiterste weergegeven, waarmee het hele spectrum van de wildschadeproblematiek zichtbaar wordt.

Voor de inventarisatie zijn enquêtes afgenomen op verschillende bedrijven in de genoemde regio's. De gegevens uit de enquêtes zijn gebaseerd op de persoonlijke inschatting van de telers en geven daarmee een subjectief beeld van de wildschade. Toch geven de cijfers een goed beeld van de problematiek zoals die leeft onder de telers. Inzicht in de werkelijke schadeproblematiek is belangrijk voor een goede evaluatie van het beleid voor vergoedingen bij schade aan land- en tuinbouwgewassen.

De opbouw van het rapport is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt de methode van onderzoek beschreven en wordt een overzicht van de geïnventariseerde regio's gegeven. In hoofdstuk 3 worden per regio de resultaten gepresenteerd en bediscussieerd, waarna een conclusie volgt. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de landelijke schadeproblematiek door de uitkomsten van de verschillende regio's te vergelijken, gevolgd door een algemene discussie. De enquête, de enquêtegegevens (met betrekking tot toegepaste methoden van schadepreventie, de kosten van schadepreventie en de redenen van het niet melden van schade) en een vergelijking van schadeuitkeringen in betreffende gemeente ten opzichte van de geënquêteerde bedrijven zijn te vinden in bijlagen 1 t/m 8.

In verband met de leesbaarheid dient te worden opgemerkt dat in hoofdstuk 3 per regio wetenswaardigheden over de meest schadelijke diersoort worden weergegeven in grijs gearceerde kaders. Daarnaast worden per regio cursief gedrukt in kaders uitspraken weergegeven van geënquêteerde telers.

2 Methode

Er is een uitgebreide enquête opgesteld met daarin vragen over de jaarlijks geleden schade, de door de teler genomen maatregelen om schade te voorkomen, de kosten van wildschadepreventie, de arbeidsfilm en het al dan niet melden van de schade, inclusief de redenen van het niet melden (voor een voorbeeld van de enquête zie bijlage 1). Ook is gevraagd of een schadevergoeding is verkregen en zo ja, hoe groot de schadevergoeding was. Door een gemiddelde te nemen van een groep van zeven willekeurig geselecteerde telers (in Noord-Holland vijf telers) wordt een beeld verkregen van door de agrarisch ondernemers ingeschatte schade en van de problematiek voor de betreffende regio. De door de telers ingeschatte schadebedragen zijn verkregen door het op het enquêteformulier ingevulde opbrengstderivingspercentage per hectare schadegewas te verrekenen met de hectareopbrengst van betreffende gewassen uit de Kwantitatieve Informatie (PAGV, 1997; PAV, 2000).

Binnen het onderzoek wordt met wildschade bedoeld alle directe of indirecte schade aangericht door diersoorten hetgeen leidt tot een lagere opbrengst in een gewas ten opzichte van een gewas waar geen schade door diersoorten

voorkomt.

Gegevens zijn verkregen over de jaren 1998, 1999 en 2000, behalve voor de regio Noord-Holland. In deze regio zijn gegevens verkregen over de jaren 1997, 1998 en 1999.

De regio's zijn als volgt geselecteerd. Eerst is gekeken naar de geografische ligging van bepaalde productiegebieden van akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt (in Noord-Holland tevens fruitteelt). Na een grove selectie van provincies is aan de hand van gegevens van de Provinciale Wildschadecommissies nagegaan in welke specifieke regio binnen een provincie wildschade een probleem vormt. Vervolgens is ingezoomd op een kleinere regio, een gebied binnen de grenzen van één of twee Wildbeheereenheden (WBE's; dit zijn samenwerkingsverbanden waarbinnen wildbeheer gecoördineerd wordt voor bepaalde geografisch begrensde gebieden.) Regionale LTO-organisaties hebben meegewerkt aan het selecteren de bedrijven. In Limburg kwam medewerking bij de selectie van bedrijven van de Wildbeheereenheid.

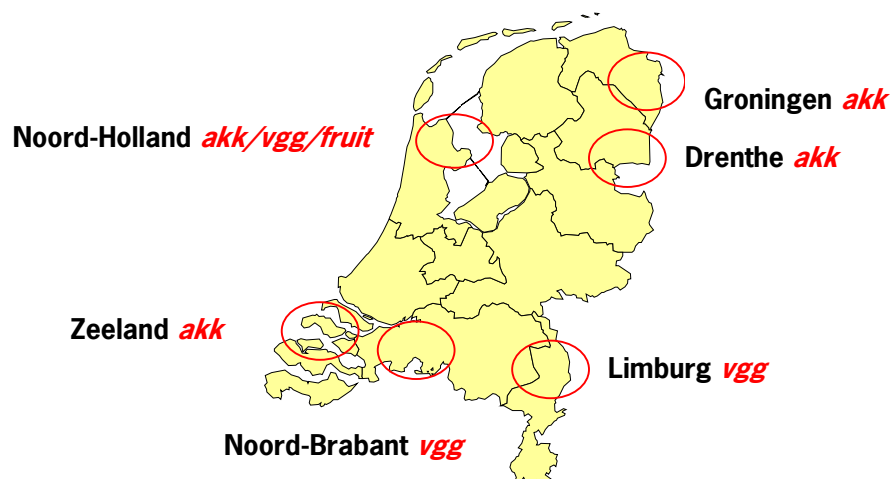

Fig. 2.1 Regio's waarin de wildschadeproblematiek is geïnventariseerd, met de sectoren waarin de inventarisatie heeft plaatsgevonden. (akk = akkerbouw; vgg = vollegrondsgroenteteelt)

3 Resultaten

3.1 Drenthe

Inleiding

De schade wordt in de gemeente Coevorden met name veroorzaakt door roeken. De bedrijven van de geënquêteerden liggen allemaal binnen deze gemeente, met uitzondering van 1 bedrijf (dit bedrijf ligt net over de provinciegrens, in de gemeente Hardenberg). Het gebied waarop is ingezoomd ligt tussen Dalerveen, Coevorden, Dalen, Wachtum en Aneveen (fig. 3.1.1). Alle bedrijven liggen binnen de grenzen van de wildbeheereenheden Kerspeldalen en De Vechtstroom. De bedrijven hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van 95 hectare (variërend 33 hectare tot 180 hectare). Op de bedrijven worden de volgende gewassen geteeld: zomer- en brouwgerst, zetmeel-, en consumptieaardappelen, suikerbieten, snijmaïs, waspeen, winterrogge en –tarwe.

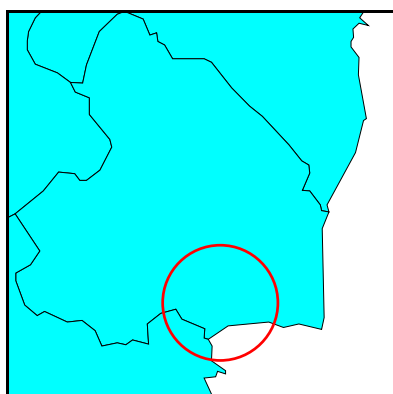

Fig. 3.1 Provincie Drenthe en de regio waarbinnen de enquêtes zijn gehouden

Roek (Foto: Rudy Offereins)

Roeken hebben in eerste instantie de voorkeur voor dierlijk voedsel (met name regenwormen) en in de tweede plaats voeden ze zich met voedsel van akkerland. Ze eten de pas ingezaaide granen, waarbij ze de rijtjes aflopen en bepaalde delen van de akker uitdunnen. Ook kunnen ze op zoek naar dierlijk voedsel jonge plantjes uit de grond wippen. Ze eten ook de wat rijpere graankorrel in de zomer. Hoewel volwassen roeken goed te onderscheiden zijn van andere kraaiachtigen door hun witte snavelbasis, kunnen jonge roeken, die dit nog niet hebben, makkelijk verward worden met de zwarte kraai. (Bron: J.J. Leevers, Roek en Landbouw, 1982).

Enquêteresultaten

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.1. Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in Coevorden. De gegevens zijn gemiddeld over 7 bedrijven en over de jaren 1998 t/m 2000.

Algemene gegevens		
Gemiddelde bedrijfs grootte	95 ha	
Gewas met meeste wildschade	Zomergerst	
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	13%	
Meest schadeveroorzakende diersoort	Roek	
Andere schadeveroorzakende soorten	Duif/eend	
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²	4,6	
Schadegegevens		
Wildschade volgens opgave teler	€ 3.045,-	€ 28,13
Uitgekeerde wildschade	€ 403,-	€ 3,71
Materiële kosten volgens opgave teler ³		€ 0 – 45
Materiële kosten volgens PPO berekening ⁴	€ 154,-	€ 1,89
Arbeidsuren schadepreventie	189	1,7
Totale kosten excl. arbeid	€ 3.200,-	€ 30,02
Totale kosten incl. arbeid ⁵	€ 6.630,-	€ 60,87
Kosten min uitgekeerde wildschade, exclusief. arbeid	€ 2.796,-	€ 26,31
Kosten min uitgekeerde wildschade inclusief arbeid	€ 6.227,-	€ 57,16

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 2 – A

³ in de enquête kon men aangeven wat de kosten per gewas per hectare per jaar waren, in een range van 0-45 euro

⁴ zie bijlage 2 – B voor kostenberekening

⁵ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

Hieronder volgen per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 3045,- bedraagt op bedrijfsniveau. Dit komt neer op gemiddeld € 28,13 per hectare per jaar. De meeste schade wordt geleden in zomergerst (51% van het totale schadebedrag over de geënquêteerde zeven bedrijven). Alle bedrijven geven aan dat de roek de meest schadelijke diersoort is. Daarnaast treedt ook schade op door duiven en eenden. De gewassen waarin naast zomergerst schade wordt geleden zijn aardappel, maïs, winter- en zomertarwe en winterrogge.

Ter voorkoming of beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld 4 à 5 verschillende) maatregelen, zoals:

- neerleggen of ophangen van dode vogels
- gebruik gaskanon

- jacht
- verjagen
- vogelverschrikker
- ophangen linten/plastic zakken
- vogelafweerpistool
- vlieger.

Het neerleggen of ophangen van dode vogels werd door alle telers toegepast en beoordeeld als het meest effectief. De andere maatregelen werden matig effectief of niet-effectief bevonden. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie bijlage 2 – A.

“Ik pas mijn teelt aan en hou rekening met de roeken bij het bepalen van mijn bouwplan. Ik zaai dieper of moet soms overzaaien en gebruik extra zaaizaad. Het dieper zaaien vermindert het risico van roekenvraat, maar levert meer gevaar voor rot op en tevens kan dieper zaaien slechtere ontkieming tot gevolg hebben.”

Kosten en arbeid van preventiemaatregelen

De materiele kosten ter preventie van wildschade (arbeidsuren niet meegerekend) zijn berekend door PPO en komen neer op gemiddeld € 154,- per bedrijf per jaar of € 1,89 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 2 – B. In de enquête kon men aangeven wat de kosten per gewas per hectare per jaar waren, in een range van 0-100 gulden, oplopend met steeds 100 gulden. Alle telers vulden de range van 0-100 gulden in. Het aantal uren dat wordt besteed aan wildschadepreventie is voor deze bedrijven gemiddeld 189 uur per bedrijf per jaar. Dit komt neer op een gemiddelde van 1,7 uur per hectare per jaar (de uren van de jager zijn niet meegenomen).

“Ik doe niet meer aan loofklappen of –trekken (bij het niet-loofklappen lijkt het of de roeken er niet bij kunnen). Dit brengt extra kosten met zich mee.”

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren roeken beschermd en niet bejaagbaar. Men kon daarom een aanvraag indienen tot schadevergoeding. Eenden en duiven waren deels in het jaar wel bejaagbaar. Deze schade werd vrijwel nooit uitgekeerd. Het gemiddeld uitgekeerde bedrag voor de zeven bedrijven door het voormalige Jachtfonds is € 403,- per bedrijf per jaar, of € 3,71 per hectare per jaar (gebaseerd op de gemiddelde totale bedrijfsoppervlakte). Gemiddeld is dit 13 % van de volgens de telers geleden schade.

“Soms moet brouwergerst als voergerst verkocht worden. Voor deze indirecte schade is moeilijk in te schatten of dit nu werkelijk door vraat komt of dat het andere oorzaken heeft.”

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van de schade
De totale “kosten” (opbrengstderiving door geleden schade volgens telers + materiele kosten uit PPO-berekening) komen neer op € 3200,- gemiddeld per bedrijf per jaar (€ 30,02 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 6630,- (€ 60,87 per hectare per jaar). De kosten verminderd met de uitgekeerde schadebedragen zijn op jaarbasis (exclusief arbeidskosten) € 2796,- per bedrijf

(€ 26,31 per hectare) en (inclusief arbeidskosten) € 6227,- per bedrijf (€ 57,16 per hectare).

Niet alle schade die werd geleden is gemeld. De redenen van het niet melden zijn:

- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is (dit is reden die het meest genoemd werd)
- het moment van melden levert problemen op (de schade wordt vaak pas zichtbaar met de oogst en dan is het te laat om de schade nog te melden)
- de schade wordt te laat geconstateerd
- de schade is te gering om te melden
- denkt van te voren dat de schade wel mee zal vallen
- bepaalde schade wordt toch niet uitgekeerd (bijvoorbeeld schade in maïs)

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie bijlage 2 – C.

“Ook het aantal zwanen neemt toe, soms zie je ze in groepen van 100 tegelijk. Mijn aanvraag voor een afschotvergunning voor eenden (vervroegd afschot) was afgewezen, met als reden dat er de laatste paar jaren geen schademeldingen waren gedaan. Dit geeft een kant van de problematiek weer. De afname in schademeldingen zegt nog niks over de schade die geleden wordt.”

Conclusie

Uit de enquêtes blijkt dat de roek door de meeste telers als meest schadeveroorzakende diersoort wordt aangemerkt. De meeste schade wordt geleden in zomergerst. Het aantal roeken is in de onderzoeksperiode toegenomen en de telers geven aan huiverig te zijn voor een nog grotere toename. Er is een groot verschil tussen de schadebedragen volgens de telers (gemiddeld € 3045,77 per teler) en het bedrag wat uiteindelijk is uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (gemiddeld € 403,27 per teler). De meeste geënquêteerden zijn verontrust over de toekomst in verband met de Flora- en faunawet, waarbij de regelgeving omtrent het bestrijden en voorkomen van gewasschade strenger is geworden. Het voorbeeld van het afwijzen van een aanvraag voor een afschotvergunning in verband met een te gering aantal schademeldingen in afgelopen jaren wijst op het belang van het melden van schade.

Hierdoor wordt de problematiek zichtbaarder.

“Er moet meer gedaan kunnen worden aan de roekenkolonies. De aantallen nemen alleen maar toe. Er gaan grote problemen ontstaan binnen 5 jaar.”

3.2 Groningen

Inleiding

De schade wordt in de regio Noordoost-Groningen met name veroorzaakt door overwinterende ganzen. De geënquêteerde bedrijven liggen binnen de gemeenten Reiderland, Scheemda, Delfzijl, Menterwolde en Winschoten en binnen de grenzen van de wildbeheereenheden Oldambt en Meeden. De bedrijven hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van 193 hectare, variërende van 85 tot 472). Het bouwplan van de bedrijven bestaat voornamelijk uit wintertarwe en – gerst, zomergerst, graszaad, (suiker)biet en consumptieaardappel. Enkelen hebben karweizaad, bloemkool, koolzaad (braakgewas), luzerne, hennep, spinazie, spruitkool of maïs in het bouwplan opgenomen.

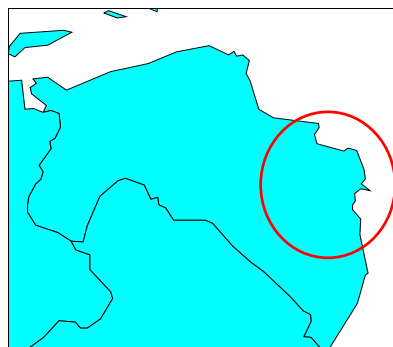

Fig. 3.2 Provincie Groningen en de regio waarbinnen de enquêtes zijn gehouden

Brandgezen, (foto: Hans Dekker)

De in Noord-Rusland broedende brandganspopulatie overwintert vrijwel geheel in Nederland en Noord-Duitsland. De ganzen foerageren meestal in grote groepen gedurende een groot deel van de dag en hun voedsel bestaat uit natuurlijke vegetaties en cultuurgewassen (o.a. wintergraan, gras en oogstresten). (Min. LNV “Ruimte voor ganzen” p.8) Het effect van begrazing door ganzen op cultuurgrond kan van jaar tot jaar en van plaats tot plaats sterk verschillen. Factoren die een rol spelen zijn weersomstandigheden, bodem, ontwikkeling van het gewas of een interactie tussen deze factoren en begrazing. Ook kan de opbrengstderving verschillen per ganzensoort. In het algemeen geldt dat onder natte omstandigheden in combinatie met een slempgevoelige bodem begrazing een sterk negatief effect zal hebben op de opbrengst. (W.A. Teunissen, IBN-rapport, p. 66)

Enquêteresultaten

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.2. Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeenten Reiderland, Scheemda, Delfzijl, Menterwolde en Winschoten. De gegevens zijn gemiddeld over 7 bedrijven en over de jaren 1998 t/m 2000.

Algemene gegevens		
Gemiddelde bedrijfs grootte (in ha)	193 ha	
Gewas met meeste wildschade	Wintertarwe	
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	20%	
Meest schadeveroorzakende diersoort	(trek)gans	
Andere schadeveroorzakende soorten	Overzomerende gans	
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²	4,4	

Schadegegevens		
Wildschade volgens opgave teler	€ 4.739,-	€ 29,04
Uitgekeerde wildschade	€ 1.076,-	€ 5,19
Materiële kosten volgens opgave telers ³		€ 0 – 45
Materiële kosten volgens PPO berekening ⁴	€ 135,-	€ 1,16
Arbeidsuren schadepreventie	489	3
Totale kosten excl. Arbeid	€ 4.874,-	€ 30,20
Totale kosten incl. arbeid ⁵	€ 13.749,-	€ 84,65
Kosten min uitgekeerde wildschade, exclusief arbeid	€ 3.797,-	€ 25,01
Kosten min uitgekeerde wildschade, inclusief arbeid	€ 12.673,-	€ 79,46

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 3 – A

³ in de enquête kon men aangeven wat de kosten per gewas per hectare per jaar waren, in een range van 0-100 gulden

⁴ zie bijlage 3 – B voor kostenberekening

⁵ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

Hieronder volgt per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 4739,- bedraagt op bedrijfsniveau. Per hectare per jaar komt dit neer op € 29,04. De meeste schade komt voor in wintertarwe (95% van het totale schadebedrag over de geënquêteerde zeven bedrijven). De schade wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door ganzen, voornamelijk overwinterende ganzen (brandgans en rietgans). Daarnaast treedt ook schade op door overzomerende ganzen en in mindere mate door eend, smient, duif en zwaan.

Ter voorkoming of beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld 4 à 5 verschillende) maatregelen, zoals:

- gaskanon
- jacht
- verjagen

- vogelverschrikker
- linten/vlaggen
- vlieger
- plaatsen van gaas en schrikdraad

Alle telers maken gebruik van het gaskanon, de jacht en verjagen. Het plaatsen van gaas en schrikdraad, de jacht en verjagen en het plaatsen van een vogelverschrikker werd beoordeeld als meest effectief. De andere maatregelen werden matig effectief of niet-effectief bevonden. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie bijlage 3 – A.

“Als de taxateur in het vroege voorjaar langs komt is er te weinig van de schade te zien. De taxateur oordeelt dan onterecht dat er geen schade is. Naar mijn idee wordt de schade pas geleden in het voorjaar, dus pas zichtbaar bij de oogst.”

Kosten en arbeid van preventiemaatregelen
De materiële kosten ter preventie van wildschade (arbeidsuren niet meegerekend) zijn berekend door PPO en komen neer op gemiddeld € 135,-

per bedrijf per jaar of € 1,16 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 3 – B. In de enquête kon men aangeven wat de kosten per gewas per hectare per jaar waren, in een range van 0-100 gulden, oplopend met steeds 100 gulden. Alle telers vulden de range van 0-100 gulden in. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 489 uur per bedrijf per jaar, of 3 uur per hectare per jaar.

“Ik ben relatief tevreden over de vergoedingen die ik krijg. Het is meer de ergernis over het feit dat mijn met zorg geteelde gewas aangevreten wordt. En je kunt niet voorkomen dat zo'n grote groep ganzen neerstrijkt. Op het moment van verjagen kan al veel schade geleden zijn, met name door het dichtslempen van de grond”

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren ganzen niet bejaagbaar. Schade veroorzaakt door ganzen werd wel uitgekeerd, mits aantoonbaar maatregelen ter voorkoming van schade waren getroffen. Eenden en duiven waren een gedeelte van het jaar bejaagbaar. Deze schade werd vrijwel nooit uitgekeerd. Het gemiddeld uitgekeerde bedrag voor de zeven bedrijven door het voormalige Jachtfonds is € 1076,- per bedrijf per jaar, of € 29,04 per hectare per jaar (gebaseerd op de gemiddelde totale bedrijfsoppervlakte). Gemiddeld is dit 20% van de volgens de telers geleden schade.

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van de schade

De totale “kosten” (opbrengstderving door geleden schade volgens telers + materiele kosten volgens opgave teler) komen neer op € 4874,- gemiddeld per bedrijf per jaar (€ 30,20 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 13749,- (€ 84,65 per hectare per jaar). De kosten verminderd met de uitgekeerde schadebedragen zijn op jaarbasis, exclusief arbeidskosten, € 3797,- per bedrijf (€ 25,01 per

hectare) en inclusief arbeidskosten € 12673,- per bedrijf (€ 79,46 per hectare).

Als men de schade niet had gemeld werden daarvoor de volgende redenen genoemd:

- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is (dit is reden die het meest genoemd werd)
- de ervaringen met melden in het verleden zijn slecht i.v.m. de moeizame aantoonbaarheid van de schade en de lange tijd die tussen het melden en de komst van de taxateur zit
- de schade was te gering
- de ervaringen van andere telers zijn slecht
- het kost teveel tijd

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie bijlage 3 – C.

“Afhankelijk van de weersomstandigheden moet ik soms mijn wintertarwe overzaaien als de ganzen zijn neergestreken. Dit brengt ongemak met zich mee door ongelijke momenten van bewerken en ongelijk afgerijpte tarwe”.

Conclusie

Uit de enquête blijkt dat ganzen in Noordoost Groningen de meeste schade veroorzaken, met name in wintertarwe. Het zijn vooral de trek ganzen, zoals brand- en riet ganzen die jaarlijks in de polders overwinteren en foerageren op akkerland. In principe weten de telers de weg om schadevergoeding te kunnen verkrijgen. Het bedrag dat volgens de telers aan schade op bedrijfsniveau geleden wordt is toch nog vier keer hoger dan het bedrag dat uiteindelijk wordt uitgekeerd. Er zijn vaak meningsverschillen tussen de taxateur en de teler, ook over het moment dat de schade getaxeerd wordt. Opvallend is dat er gemiddeld op de bedrijven enorm veel arbeidsuren besteed worden aan schadepreventie. Hoewel het bijna niet te voorkomen is dat een grote groep ganzen neerstrijkt op een perceel waar ze “de trek op hebben”, is men toch continu bezig met verjagen. Er heerst ongerustheid over de jaarlijkse toename van de aantallen ganzen.

3.3 Limburg

Inleiding

De schade wordt in de gemeente Venray met name veroorzaakt door kraaiachtigen, haas, konijn en houtduif. De geënquêteerde bedrijven liggen allemaal in en om de gemeente Venray en binnen de grenzen van de Wildbeheereenheid Venray. De bedrijven hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van 14 hectare (variërende van 7 tot 21 hectare). De teelt van de bedrijven bestaat voornamelijk uit asperge en aardbei, daarnaast worden gewassen geteeld als courgette, suikerbiet, prei, knolselderij, bloemkool, rabarber, maïs, aardappelen, gerst, tuinbonen, erwten, bomen, peulen, snijbonen, augurken en gladiool.

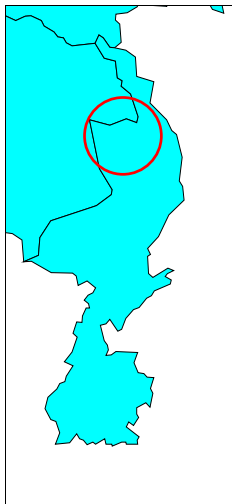

Fig. 3.3 Provincie Limburg en de regio waarbinnen de enquêtes zijn gehouden

Zwarte kraai: (foto: Hans Dekkers)

De zwarte kraai komt in alle soorten landschapstypen voor. Hij lijkt veel op de jonge roek, maar zijn snavel is wat breder en stomper en heeft geen kale mondhoek. Zwarte kraaien leven in paren of in gezinsverband, maar niet in kolonies. Kraaien eten zowel dierlijk als plantaardig voedsel, het zijn echte alleseters. Voor de landbouw kunnen ze schade aanrichten: ze pikken ontkiemend graan uit en opkomende maïs, maar pikken ook maïs uit de maïskuilen waarbij ze het afdekfolie zonder probleem kapot pikken. Dit is tevens kenmerkend andere kraaiachtigen als de ekster en de kauw. Kauwen leven in kolonies en foerageren en slapen vaak in grote groepen samen met roeken en kraaien. (Bron: www.knjv.nl)

Haas (foto: Hans Dekkers)

De haas is van oorsprong een bewoner van steppen en open bosland. Hij heeft zich in Europa aangepast aan gras- en akkerland, met een voorkeur voor kleinschalige landbouwgebieden met afwisselende gewassen. Het voedsel van de haas bestaat uit o.a. grassen (winter), kruiden (zomer) en akkerbouwproducten, zoals opkomend graan, maïs, luzerne, klaver en erwten. (Bron: R. Lange e.a., 1994)

Enquêteresultaten

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.3 Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeente Venray. De gegevens zijn gemiddeld over 7 bedrijven en over de jaren 1998 t/m 2000.

Algemene gegevens		
Gemiddelde bedrijfs grootte (in ha)		14 ha
Gewas met meeste wildschade	Aardbei/asperge	
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹		0%
Meest schadeveroorzakende diersoort	Kraaiachtige	
Andere schadeveroorzakende soorten	Haas/konijn/duif	
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²		3,9

Schadegegevens		
Wildschade volgens opgave teler	€ 5.342,-	€ 442,88
Uitgekeerde wildschade	€ 0,-	€ 0,-
Materiële kosten volgens opgave teler	€ 526,-	€ 64,43
Materiële kosten volgens PPO herberekening ³	€ 387,-	€ 43,70
Arbeidsuren schadepreventie	62	4,5
Totale kosten excl. Arbeid	€ 5.869,-	€ 507,31
Totale kosten incl. arbeid ⁴	€ 7.001,-	€ 588,98

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 4 – A

³ zie bijlage 4 – B voor kostenberekening

⁴ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

Hieronder volgt per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 5342,- bedraagt op bedrijfsniveau. Per hectare per jaar komt dit neer op € 442,88. De meeste schade komt voor in aardbei en asperge (37% van het totale schadebedrag over de geënquêteerde zeven bedrijven is schade in aardbei en 33% in asperge). De schade wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door kraaiachtigen, gevolgd door duif, haas en konijn. Een van de telers noemt de haas als meest schade veroorzakende diersoort in asperge. De andere aspergetelers geven aan dat met name kraaiachtigen, konijnen en duiven schade in de asperges veroorzaken. Hazen worden wel genoemd onder schadeveroorzakers in plantmateriaal (courgette, prei), sla en andijvieplanten.

Ter voorkoming of beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld 4 verschillende) maatregelen, zoals:

- afdekken

- jacht
- verjagen
- linten plaatsen
- plaatsen van gaas en schrikdraad
- vogelverschrikker
- neerleggen of ophangen van dode vogels
- kunstroofvogel
- nertsenmest
- het plaatsen van een nestkast

De meest toegepaste methodes zijn het neerleggen of ophangen van dode vogels en het gebruik van een vogelverschrikker. Het gebruik van gaas, het afdekken, het neerleggen of ophangen van dode vogels, de jacht, de kunstroofvogel en het gebruik van het gaskanon werd beoordeeld als effectief. De andere maatregelen werden matig effectief of niet-effectief bevonden. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie bijlage 4 – A.

“Ik gebruik een kunstroofvogel die aan een lange paal vastzit om konijnen en hazen weg te jagen. Nertsenmest werkt ook goed, hoewel maar voor een paar dagen.”

Kosten en arbeid van preventiemaatregelen

De telers besteden jaarlijks € 526,- of € 64,43 per hectare per jaar ter preventie van wildschade in de gewassen met wildschade. De kosten zijn herberekend door PPO en komen neer op minimaal € 387,- per bedrijf per jaar of € 43,70 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 4 – B. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 62 uur per bedrijf per jaar, of 4,5 uur per hectare per jaar (de uren van de jager zijn niet meegenomen).

“Het eerste jaar is de schade in asperge het ergste, de jonge aspergeplanten worden aangevreten en de wortel verzwakt. De schade blijft na jaren nog zichtbaar in die zin dat er minder opbrengst is op dat deel van het perceel waar de vraat plaatsvond. Konijnen kunnen in een hele cirkel alles aanvreten. Kauwen kunnen trouwens ook schade aanrichten: ze pikken na het oogsten van de asperge de koppen eraf.”

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren kauwen en zwarte kraaien beschermd. Het was dan ook in principe mogelijk om een aanvraag indienen tot schadevergoeding. Hazen, duiven en konijnen waren een gedeelte van het jaar bejaagbaar, waardoor schade veroorzaakt door deze dieren vrijwel nooit werd uitgekeerd. Er is aan de zeven geënuquêteerde bedrijven geen schadevergoeding uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (voor opmerkingen over meldingen zie onder).

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van de schade
De totale “kosten” (opbrengstderiving door geleden schade volgens telers + materiele kosten volgens opgave teler) komen neer op

€ 5869,- gemiddeld per bedrijf per jaar (€ 507,31 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten op € 7001,- (of € 588,98 per hectare per jaar). Er is geen schade uitgekeerd. Er is ook bijna geen schade gemeld.

Voor het niet melden van de schade werden de volgende redenen genoemd:

- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering, of zelfs nihil, is (dit is reden die het meest genoemd werd)
- de schade was te gering
- de ervaringen van anderen waren slecht
- het kost te veel tijd

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie bijlage 4 – C.

“Met zomercourgette is het vaak zo dat de eerste veertien dagen na het planten kraaiachtigen 25% van de planten eruit halen in 2 dagen. Er is geen afweermethode tegen bestand. Het gaat om 1000-den plantjes die ik opnieuw moet planten. De vroege courgette dek ik af en daar heb ik geen problemen.”

Conclusie

De telers geven aan dat de meeste schade op hun bedrijven wordt veroorzaakt door kraaiachtigen, met name in asperge en aardbei. Opvallend is dat de geleden schade volgens de telers vrij groot is (gemiddeld € 5342,- per bedrijf, exclusief arbeid) en dat de schade niet wordt gemeld i.v.m. de geringe kans op schade-uitkering. De groep geënuquêteerde telers heeft dan ook niets uitgekeerd gekregen. Er is geen vertrouwen in het schademeldingsysteem en de procedure omtrent schadevergoedingen.

3.4 Noord-Brabant

Inleiding

De schade wordt in de gemeente Zundert met name veroorzaakt door kraaiachtigen, konijnen, houtduiven en reeën. De geïnventariseerde bedrijven liggen binnen deze gemeente en liggen binnen de grenzen van de Wildbeheereenheden Zundert en Weerijs. De bedrijven hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van 10 hectare (variërende van 4,5 tot 18,5 hectare). Op de bedrijven worden voornamelijk aardbeien geteeld. Enkelen hebben sla, andijvie, kool en spinazie in het bouwplan opgenomen en op één bedrijf worden tevens bomen gekweekt.

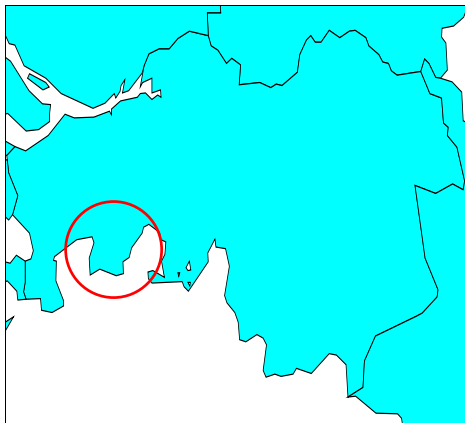

Fig. 3.4 Provincie Noord-Brabant en de regio waarbinnen de enquêtes zijn gehouden

Zwarte kraai (foto: Hans Dekkers)

De zwarte kraai komt in alle soorten landschapstypen voor. Hij lijkt veel op de jonge roek, maar zijn snavel is wat breder en stomper en heeft geen kale mondhoek. Zwarte kraaien leven in paren of in gezinsverband, maar niet in kolonies. Kraaien eten zowel dierlijk als plantaardig voedsel, het zijn echte alleseters. Voor de landbouw kunnen ze schade aanrichten: ze pikken ontkiemend graan uit en opkomende maïs, maar pikken ook maïs uit de maïskuilen waarbij ze het afdekfolie zonder probleem kapot pikken. Dit is tevens kenmerkend andere kraaiachtigen als de ekster en de kauw. Kauwen leven in kolonies en foerageren en slapen vaak in grote groepen samen met roeken en kraaien. (Bron: www.knjv.nl)

Enquêteresultaten

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.4. Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeente Zundert. De gegevens zijn gemiddeld over 7 bedrijven en over de jaren 1998 t/m 2000.

Algemene gegevens

Gemiddelde bedrijfs grootte (in ha)	10 ha
Gewas met meeste wildschade	Aardbei
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	0%
Meest schadeveroorzakende diersoort	Kraaiachtige
Andere schadeveroorzakende soorten	Duif
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²	5,9

Schadegegevens

Wildschade volgens teler	€ 8.563,-	€ 971,08
Uitgekeerde wildschade	€ 0,-	€ 0,-
Materiële kosten volgens opgave teler	€ 458,-	€ 52,18
Materiële kosten volgens PPO herberekening ³	€ 712,-	€ 77,54
Arbeidsuren schadepreventie	58	6,8
Totale kosten excl. Arbeid	€ 9.021,-	€ 1.023,26
Totale kosten incl. arbeid ⁴	€ 10.087,-	€ 1.146,68

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 5 – A

³ zie bijlage 5 – B voor kostenberekening

⁴ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 8563,- bedraagt op bedrijfsniveau. Per hectare per jaar komt dit neer op € 971,08. De meeste schade komt voor in aardbei (59 % van het totale schadebedrag over de geënquêteerde zeven bedrijven), vervolgens in (boter- en ijsberg)sla (30 %). De schade wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door kraaiachtigen. Daarnaast treedt ook schade op door duif, haas en konijn.

Ter voorkoming en beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld bijna 6 verschillende) maatregelen, zoals:

- jacht
- gaskanon
- linten plaatsen
- afdekken
- schrikdraad
- verjagen
- plaatsen van een vogelverschrikker
- neerleggen of ophangen van dode vogels
- (roofvogel)vlieger
- gebruik van een geurstof en chemische stof

- angstkreten
  - plaatsen van een nestkast
- Het meeste wordt de jacht toegepast, gevolgd door het gebruik van een gaskanon en het plaatsen van linten. Het afdekken, het gebruik van schrikdraad, het neerleggen of ophangen van dode vogels, toepassen van de jacht en het gaskanon werd beoordeeld als effectief. De andere maatregelen werden matig effectief of niet-effectief bevonden. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie Bijlage 5 – A.

“Op zich is een beperkte mate van schade acceptabel, is het zelfs een ‘normaal’ bedrijfsrisico. Echter, het aantal kraaien en duiven is de laatste jaren enorm toegenomen. Ik merk dat ik jaarlijks meer en meer uren in preventie moet steken.”

Kosten en arbeidsuren van preventiemaatregelen
De telers besteden jaarlijks € 458,- of € 52,18 per hectare per jaar ter preventie van wildschade in de gewassen met wildschade. De kosten zijn herberekend door PPO en komen neer op

minstens € 712,- per bedrijf per jaar of € 77,54 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 5 – B. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 58,7 uur per bedrijf per jaar, of 6,8 uur per hectare per jaar.

“Het probleem bij de aardbeienteelt is niet zozeer de directe schade door aanpikken van de aardbeien door spreeuwen, maar meer de indirecte schade: kraaiachtigen en duiven wroeten in het stro dat tussen de aardbeien ligt, waardoor veel extra arbeidstijd gaat zitten in het goedleggen van het stro. Deze indirecte schade is altijd voor eigen rekening.”

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren kauwen en zwarte kraaien beschermd. Het was dan ook in principe mogelijk om een aanvraag indienen tot schadevergoeding. Duiven waren een gedeelte van het jaar bejaagbaar, waardoor schade veroorzaakt door deze dieren niet in aanmerking kwam voor schadevergoeding en vrijwel nooit werd uitgekeerd. Er is aan de zeven geënuquêteerde bedrijven geen schadevergoeding uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (voor opmerkingen over schade melden, zie onder).

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van de schade
De totale “kosten” (opbrengstderving door geleden schade volgens telers + materiele kosten) komen neer op € 9021,- gemiddeld per bedrijf per jaar (€ 1023,26 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 10087,- (of € 1146,68 per hectare per jaar). Er is geen schade uitgekeerd. Er is ook bijna geen schade gemeld.

Voor het niet melden van de schade werden de volgende redenen genoemd:

- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is (dit is reden die het meest genoemd werd)
- de schade was te gering
- de ervaringen van anderen waren slecht
- de eigen ervaringen in het verleden waren slecht
- het kost te veel tijd
- de tijd tussen melding en het langskomen van een taxateur is onduidelijk is (taxateur komt pas als schade moeilijker is aan te tonen)

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie bijlage 5 – C.

“Met name de hazelnoten en walnoten zijn een lekkernij voor kraaiachtigen. Na aandringen van de ZLTO heb ik een schademelding gedaan. Pas na ruim 4 maanden is de taxateur langskomen. De traagheid van het systeem weerhoudt mij ervan om schade te melden, terwijl ik het belang van het melden van schade zeer zeker inzie in verband met de ontheffingsaanvragen.”

Conclusie

De meeste schade wordt volgens de telers veroorzaakt door kraaiachtigen en wordt geleden in met name de aardbeienteelt. Volgens de geënuquêteerde telers kan de schade wel oplopen tot gemiddeld € 8563,- per bedrijf, of € 971,- per hectare, exclusief arbeid. Deze schade wordt niet vergoed. Er wordt ook bijna niet gemeld in verband met de geringe kans op schade-uitkering. Er is geen vertrouwen in het schademeldingsysteem en de procedure omtrent schadevergoedingen.

3.5 Noord-Holland

3.5.1 Inleiding

In de Provincie Noord-Holland zijn bedrijven uit drie sectoren geïnventariseerd namelijk de sectoren akkerbouw, vollegrondsgroente en fruit. De schade wordt in deze provincie in de akkerbouw met name veroorzaakt door ganzen, smienten, eenden en duiven, in de vollegrondsgroenteteelt door duiven, eenden en hazen, en in de fruitteelt door kraaiachtigen. De geïnventariseerde bedrijven liggen in de gemeenten Wieringermeer, Stede Broec, Andijk, en Noorder-Koggenland. Alle bedrijven liggen binnen de grenzen van Wildbeheereenheden Wieringermeer, Grootslag, Noorder-Koggenland en 't Ouwe Land. De geselecteerde akkerbouwbedrijven hebben een gemiddelde bedrijfs grootte van 47 hectare (variërende van 36 tot 70 hectare), de groentebedrijven van 50 hectare (variërende van 10 tot 90 hectare) en de fruitteeltbedrijven van 11 hectare (variërende van 5,5 tot 21 hectare). Op de akkerbouwbedrijven bestaat het bouwplan voornamelijk uit aardappelen, suikerbieten, winter tarwe en tulp. Een enkel bedrijf heeft de teelt van broccoli of graszaad in het bouwplan opgenomen. De vollegrondsgroentebedrijven telen met name kool (bloemkool, boerenkool, sluitkool) en aardappelen. Daarnaast komt de teelt van spinazie en krotten voor. Op de fruitteeltbedrijven wordt peer, appel en pruim geteeld. Er zijn binnen de verschillende sectoren extra enquêtes gehouden, om te kijken of de door de geselecteerde telers ingeschatte schade gelijk is met andere bedrijven in de regio. In de Wieringermeer namen totaal drie extra bedrijven deel aan de enquête, alle drie groentebedrijven. In de groentesector namen 18 extra bedrijven deel en in de fruitsector 8 bedrijven.

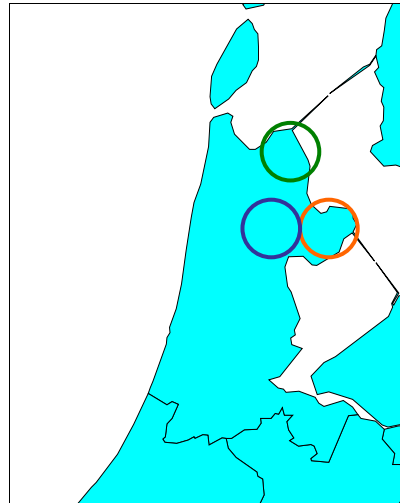

Fig. 3.5 Provincie Noord-Holland en de regio's waarbinnen de enquêtes zijn gehouden.
groen = akkerbouw
blauw = fruitteelt
rood = vollegrondsgroenteteelt

3.5.2 Resultaten Akkerbouw

Rotgans (foto: Hans Dekkers)

In Nederland overwinteren voornamelijk zwartbuikrotganzen. Ze trekken vanuit hun broedgebied in Noord-Siberië naar overwinteringsgebieden in Frankrijk, Engeland en Nederland. Van rotganzen is bekend dat ze in het Waddengebied hun voedselreserve opbouwen voor de trek naar hun broedgebied en voor het broedseizoen. (Min LNV, "Ruimte voor Ganzen", p. 8). Ganzen zijn typische dagdieren en zoeken 's nachts veilige slaapplekken op (ondiepe plassen of door water omgeven zandbanken, en op rustig gelegen plaatsen ook wel op het land). De temperatuur speelt een rol bij het tijdstip dat Rotganzen naar hun foerageergebied trekken. Midden in de winter verlaten de Rotganzen hun slaapplekken pas nadat de zon al royaal boven de horizon staat, terwijl ze in mei al voor zonsopgang naar de kwelder vliegen [...]. Bij maanlichte nachten in de wintermaanden grazen Kolganzen en Brandganzen ook vaak 's nachts. Op deze wijze kunnen ze ook meer tijd per etmaal aan grazen besteden. (B.S. Ebbinge, Population Limitation in Arctic-breeding Geese, Inleiding en Samenvatting p. 11-12).

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.5.1 Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeente Wieringermeer. De gegevens zijn gemiddeld over 5 bedrijven en over de jaren 1997 t/m 1999.

Algemene gegevens		
Gemiddelde bedrijfsgrootte		47 ha
Gewas met meeste wildschade		Wintertarwe
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹		45%
Meest schadelijke wildsoort		Gans
Andere schadeveroorzakende soorten		Duif/Fazant/Haas
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²		4,6
Schadegegevens		
Wildschade volgens teler	€ 592,-	€ 12,25
Uitgekeerde wildschade	€ 269,-	€ 6,35
Materiële kosten volgens opgave telers	€ 68,-	€ 1,82
Materiële kosten volgens PPO herberekening ³	€ 108,-	€ 2,31
Arbeidsuren schadepreventie	28	0,6
Totale kosten excl. Arbeid ⁴	€ 661,-	€ 14,07
Totale kosten incl. arbeid	€ 1.169,-	€ 24,96
Kosten min uitgekeerde wildschade, exclusief arbeid	€ 392,-	€ 7,72
Kosten min uitgekeerde wildschade, inclusief arbeid	€ 900,-	€ 18,61

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 6 – A

³ zie bijlage 6 – B voor kostenberekening

⁴ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

Hieronder volgt per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld

geleden schade volgens de telers € 592,- bedraagt op bedrijfsniveau. Per hectare per jaar komt dit neer op € 12,25. De meeste schade komt voor in wintertarwe (52 % van het totale schadebedrag over de geënquêteerde vijf bedrijven), en in iets mindere mate in graszaad.

De schade wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door ganzen. Eenden en smienten veroorzaken incidenteel schade in wintertarwe. Daarnaast veroorzaken hazen en duiven in diverse andere gewassen problemen: broccoli, suikerbiet, winterpeen en witlof. Er is tevens een enquête gehouden onder groentetelers in de Wieringermeer, waaraan in totaal drie bedrijven deelnamen. Uit deze enquêtes komt naar voren dat de haas de grootste schadeveroorzaker is in de gewassen ijssla, broccoli, suikerbiet, bloemkool en winterpeen.

Ter voorkoming en beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld 4 à 5 verschillende) maatregelen, zoals:

- vogelverschrikker
- jacht
- verjagen
- gebruik gaskanon
- linten en vlaggen
- afdekken
- roofvogelvieler
- vuurwerk

Op alle bedrijven wordt een vogelverschrikker geplaatst, meestal in combinatie met verjagen, een gaskanon en linten/vlaggen. Als jacht is toegestaan, wordt hiervan ook gebruik gemaakt. Het effect van deze maatregelen wordt als matig tot goed ervaren. De agrariërs merken op dat tijdig moet worden begonnen. Als er pas maatregelen worden genomen wanneer schade al geleden wordt hebben ze weinig effect meer. Ten aanzien van ganzenschade werd meerdere keren aangegeven dat de schade in zeer korte tijd kan ontstaan, omdat de ganzen in grote aantallen (>500 stuks) neerstrijken op een perceel. De toegepaste methodes van de geselecteerde bedrijven komen vrijwel overeen met die van de geënuquêteerde groentebedrijven. Aangezien hazen op de geënuquêteerde bedrijven de meeste schade berokkenen, verklaart dit waarom vogelverschrikkers op deze bedrijven minder en schrikdraad vaker wordt toegepast. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie Bijlage 6 – A.

Rietganzen (foto: Hans Dekkers)

Ganzenschade in wintertarwe (foto: G. Vossen)

“Soms strijken er wel 500 tot 1000 ganzen tegelijk neer op een perceel. Als je gelijk verjaagt lukt het wel om de schade in de hand te houden. Maar als je er een keer niet bent kan de schade in enkele uren met zo'n koppel enorm oplopen.”

Kosten en uren van preventiemaatregelen

De telers besteden jaarlijks € 68,- of € 1,82 per hectare per jaar ter preventie van wildschade in de schadegewassen. De kosten zijn herberekend door PPO en komen neer op € 2,31 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 6 – B. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 28 uur per bedrijf per jaar, of 0,6 uur per hectare per jaar.

“De ganzen komen vaak al 's morgens vroeg, rond 6.00 uur, als het nog donker is. Je kunt ze pas verjagen als het licht is, want daarvoor zie je ze gewoonweg niet. Het is niet te voorspellen waar en wanneer ze komen.”

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren ganzen niet bejaagbaar. Schade veroorzaakt door ganzen

werd wel uitgekeerd, mits aantoonbaar maatregelen ter voorkoming van schade waren getroffen. Er is aan de vijf geënquêteerde bedrijven gemiddeld € 269,- aan schadevergoeding uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (of € 6,35 per hectare). 45% van de volgens de telers opgetreden wildschade in de jaren 1997, 1998 en 1999 is uitgekeerd, oftewel, alle grote schades zijn vergoed.

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van schade

De totale "kosten" (opbrengstderving door geleden schade volgens telers + materiële kosten) komen neer op € 661,- gemiddeld per bedrijf per jaar (€ 14,07 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 1162,- (€ 24,96 per hectare per jaar). De kosten verminderd met de uitgekeerde schadebedragen zijn op jaarbasis (exclusief arbeidskosten) € 392,- per bedrijf (€ 7,72 per hectare) of (inclusief arbeidskosten) € 893,- per bedrijf (€ 18,61 per hectare).

Twee bedrijven hebben hun schade gemeld en ook uitgekeerd gekregen. De overige drie bedrijven hebben geen schade gemeld. De redenen voor het niet melden van wildschade waren:

- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is (dit is reden die het meest genoemd werd)
- de ervaringen van anderen waren slecht
- de eigen ervaringen in het verleden waren slecht
- de procedure vraagt te veel tijd
- de schade was te gering

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie Bijlage 6 – C.

"Met name in een vorstperiode treedt er schade op. De ganzen landen op de percelen graszaad en vreten de groeipunten af. Het is dan de vraag of het gewas zich nog herstelt, soms wel, soms niet. Een ander gevolg van het aanvreten is dat in het holler gewas meer gespoten moet worden tegen onkruid."

Conclusie

De schade wordt grotendeels veroorzaakt door ganzen, met name door overwinterende rot- en rietganzen. Het gewas waarin de meeste schade

geleden wordt is wintertarwe (gemiddeld € 592,- per bedrijf, of € 12,25 per hectare).

De wildschade op akkerbouwbedrijven is in het algemeen de meeste jaren in de hand te houden en loopt slechts één keer in de zoveel jaar uit de hand.

3.5.3 Resultaten Volllegroondsgroenteteelt

Houtduif (foto: Hans Dekkers)

De houtduif is de grootste van de in Nederland voorkomende duivensoorten. Deze duivensoort broedt in bijna geheel Europa. De Nederlandse populatie is stand-, zwerv- en trekvogel. Tijdens de najaarstrek, m.n. eind oktober en begin november, kunnen delen van Nederland overspoeld worden met Scandinavische Houtduiven, afhankelijk van weersomstandigheden. De houtduif ziet zeer scherp en merkt de kleinste kleinigheden in het landschap onder zich op. Het voedsel van de houtduif bestaat uit eikels, beuke- en hazelnoten, granen en erwten, maar ook uit klaver, alle soorten zaden, jonge loten en bloesems, bonen, bessen en kleine diertjes en 's winters spruitjes. De houtduif kan aanzienlijke schade aanrichten aan land- en tuinbouwgewassen en kunnen 's nachts of 's morgens vroeg plotseling massaal in het gewas vallen.

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.5.2 Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeenten Stede Broec en Andijk. De gegevens zijn gemiddeld over 5 bedrijven en over de jaren 1997 t/m 1999.

Algemene gegevens

Gemiddelde bedrijfsgrootte	50,1 ha
Gewas met meeste wildschade	Kool
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	1%
Meest schadelijke wildsoort	Duif
Andere schadeveroorzakende soorten	Haas/Eend/Fazant
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²	5,6

Schadegegevens

Wildschade volgens teler	€ 15.084,-	€ 267,28
Uitgekeerde wildschade	€ 136,-	€ 13,16
Materiële kosten volgens opgave telers	€ 389,-	€ 7,71
Materiële kosten volgens PPO herberekening ³	€ 438,-	€ 7,05
Arbeidsuren schadepreventie	83	1,6
Totale kosten excl. arbeid ⁴	€ 15.473,-	€ 274,99
Totale kosten incl. arbeid	€ 16.980,-	€ 304,03
Kosten min uitgekeerde wildschade, exclusief arbeid	€ 15.337,-	€ 261,83
Kosten min uitgekeerde wildschade, inclusief arbeid	€ 16.844,-	€ 290,87

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 6 – D

³ zie bijlage 6 – E voor kostenberekening

⁴ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

Hieronder volgt per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 15084,- bedraagt op bedrijfsniveau. Per hectare per jaar komt dit neer op € 267,28. Wildschade kan bestaan uit het verloren gaan van planten, latere en/of onregelmatige oogst als gevolg van het aanvreten van de gewassen of vervuiling door uitwerpselen.

De meeste schade komt voor in kool (67 % van het totale schadebedrag over de geënquêteerde vijf bedrijven is schade in kool). De schade treedt veelal op in het voorjaar in de periode net na planten en in de winterperiode in het (bijna) oogstbare gewas. In ijsbergsla is wildschade ook een groot probleem. In aardappelen, spinazie en krotten komt nooit schade voor en in winterpeen incidenteel. De schade wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door duiven in met name de koolgewassen, gevolgd door hazen. Ook uit de enquête onder diverse andere groentebedrijven (14 bedrijven in Noord-Holland, 4 bedrijven binnen de wbe Grootslag) blijkt dat duiven gevolgd door

hazen de meeste schade berokkenen.

Ter voorkoming en beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld 5 à 6 verschillende) maatregelen, zoals:

- afdekken
- gebruik gaskanon
- chemisch
- jacht
- linten/vlaggen
- schrikdraad
- verjagen
- roofvogelvlieger
- vogelafweerpistool
- vogelverschrikker.

Op alle bedrijven wordt jacht en afdekken van vroege gewassen toegepast, meestal in combinatie met een vogelverschrikker. Het effect van deze maatregelen wordt als redelijk tot goed ervaren. Ook over het resultaat van verjagen, een plantgoedbehandeling met ziram en het gebruiken van een vogelafweerpistool zijn de telers tevreden. Een gaskanon, alhoewel vrij veel toegepast, functioneert slecht tot matig. Bij schrikdraad is de juiste afstelling erg belangrijk. Losse draden vragen veel tijd. De toegepaste methodes van de groentebedrijven komen vrij

goed overeen met die van de schaduwenquête. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie bijlage 6 – D.

Eerste 10 rijen boerenkool langs slootkant met groeiachterstand door vraatschade van eend (foto: PPO, Maureen Schoutsen)

Rijen boerenkool verder van slootkant af zonder vraatschade op het zelfde perceel (dezelfde plantdag) (foto: PPO, Maureen Schoutsen)

"Ik heb gemerkt dat boerenkool gevoeliger is voor wildschade dan bloemkool, bloemkool gevoeliger dan sluitkool en groene bloemkool weer gevoeliger dan witte bloemkool. Winterbloemkool en vroege rassen zijn erg aantrekkelijk voor het wild, omdat er dan nauwelijks of geen andere gewassen op het land staan."

Kosten en uren van preventiemaatregelen

De telers besteden jaarlijks € 389,- of € 7,71 per hectare per jaar ter preventie van wildschade in de gewassen met wildschade. De kosten zijn herberekend door PPO en komen neer op € 7,05 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 6 – E. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 83 uur per bedrijf per jaar, of 1,6 uur per

hectare per jaar. (Van de geënquêteerde 18 extra groentebedrijven zijn de kosten en uren niet bekend.)

Zelfgemaakte vogelverschrikker met 'geweer' (foto: PPO, Maureen Schoutsen)

"Het valt me op dat er altijd schade optreedt in de periode dat de bollen gerooid worden in de omgeving en ook dat als er laat gemaaid wordt er meer schade is in groente dan bij vroeg maaïen. Opvallend is ook dat schade door eenden over is als in de Wieringermeer het graan gedorst wordt."

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren duiven (een gedeelte van het jaar) bejaagbaar. Schade veroorzaakt door duiven werd over het algemeen dan ook niet uitgekeerd. Er is aan de vijf geënquêteerde bedrijven gemiddeld € 136,- aan schadevergoeding uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (of € 13,16 per hectare). Van de volgens de telers opgetreden wildschade in de jaren 1997, 1998 en 1999 is maar 0,9 % ook daadwerkelijk uitgekeerd, dit komt door het niet vergoeden van duivenschade. (Een bedrijf uit de schaduwenquête in Noord-Holland heeft twee jaar achtereen zware wildschade gemeld; getaxeerd op € 19513,- en € 30857,-. Deze schade is uiteindelijk niet uitgekeerd.)

"Er zijn in de omgeving veel telers gestopt met de teelt van kwetsbare gewassen, zoals boerenkool en winterbloemkool. Dit heeft als gevolg dat er een grotere wilddruk komt op de overgebleven percelen."

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van schade

De totale "kosten" (opbrengstderiving door geleden schade volgens telers + materiële kosten) komen neer op € 15473,- gemiddeld per

bedrijf per jaar (€ 274,99 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 16984,- (of € 304,94 per hectare per jaar). De kosten verminderd met de uitgekeerde schadebedragen zijn op jaarbasis (exclusief arbeidskosten) € 15337,- per bedrijf (€ 261,83 per hectare) of (inclusief arbeidskosten) € 16847,- per bedrijf (€ 261,83 per hectare).

Alhoewel de opgetreden wildschade aanzienlijk is heeft slechts een bedrijf in 1997 in groene bloemkool een schadegeval gemeld en uitgekeerd gekregen door het Jachtfonds. De overige schadegevallen zijn geen van alle gemeld. De genoemde redenen voor het niet melden van wildschade zijn:

- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is (dit is reden die het meest genoemd werd)
- de ervaringen van anderen waren slecht
- de eigen ervaringen in het verleden waren slecht
- kost teveel tijd
- de schade was te gering

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie bijlage 6 – F.

“Het is vreselijk moeilijk om die duiven weg te houden. Als ze eenmaal de trek op iets hebben komen ze steeds terug. Ook het jagen op duiven is lastig: ze lijken zelfs de auto van de jager te herkennen.”

Uitgevallen bloemkoolplanten door vraatschade van haas (foto: PPO, Maureen Schoutsen)

Conclusie

Er wordt veel schade geleden op de vollegrondsgroentebedrijven, met name in koolgewassen (gemiddeld ruim € 15000,- per bedrijf of € 267,- per hectare). De belangrijkste schadeveroorzaker is de houtduif, ook wel “koolduif” genoemd. Het is niet mogelijk om schade die aangericht wordt door de duiven vergoed te krijgen. De telers vrezen met ingang van de Flora- en Faunawet dat de beperkingen van de jacht op houtduiven nog meer problemen zal geven.

“Schade in boerenkool en winterbloemkool treedt vooral op in strenge winters. Duiven die vanuit Scandinavië hier heen trekken zijn op zoek naar iets groens en bevuilen de boel waardoor de opbrengst aanzienlijk daalt.”

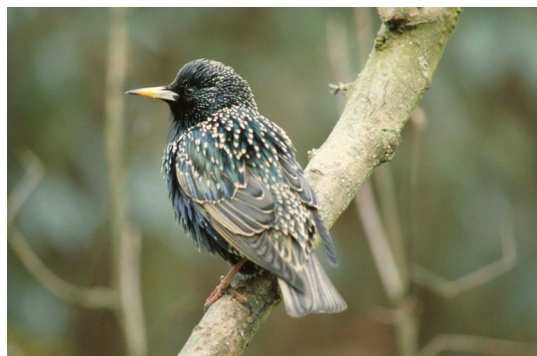

Vraatschade aan boerenkoolplant door eend (foto: PPO, Maureen Schoutsen)

3.5.4 Resultaten Fruitteelt

Zwarte kraai (foto: Hans Dekkers)

Spreeuw (foto: Hans Dekkers)

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.5.3 Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeente Noorder-Koggenland. De gegevens zijn gemiddeld over 4 bedrijven en over de jaren 1997 t/m 1999.

Algemene gegevens

Gemiddelde bedrijfsgrootte	10,9 ha
Gewas met meeste wildschade	Peer/appel
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	5%
Meest schadelijke wildsoort	Kraaiachtigen
Andere schadeveroorzakende soorten	Mees/Spreeuw
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²	6,3

Schadegegevens

Wildschade volgens teler	€ 7.843,-	€ 773,70
Uitgekeerde wildschade	€ 405,-	€ 37,24
Materiële kosten volgens opgave telers	€ 174,-	€ 19,06
Materiële kosten volgens PPO herberekening ³	€ 244,-	€ 34,88
Arbeidsuren schadepreventie	62	6,7
Totale kosten excl. arbeid ⁴	€ 8.017,-	€ 792,76
Totale kosten incl. arbeid	€ 9.143,-	€ 914,36
Kosten min uitgekeerde wildschade, exclusief arbeid	€ 7.611,-	€ 755,52
Kosten min uitgekeerde wildschade, inclusief arbeid	€ 8.737,-	€ 877,12

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 6 – G

³ zie bijlage 6 – H voor kostenberekening

⁴ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

“Vooral jonge kauwen en eksters geven problemen. Als ze de jonge peer aanpikken kunnen vergroeiingen optreden. Daarnaast kan het fruit door het aanpikken gaan verkurken, verschimmelen of gaan rotten.”

Hieronder volgt per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 7843,- bedraagt op bedrijfsniveau. Per hectare per jaar komt dit neer op € 773,70. De meeste schade komt voor in peer (84 % van het totale schadebedrag over de geënquêteerde vijf bedrijven is schade in peer), en in iets mindere

mate in appel. De pruim is het minst schadegevoelig. Er zijn duidelijke rasverschillen. Bij peer zijn de rassen Doyenne (du Comice) en Conference het meest gevoelig. Bij appel is Delcorf (vroeg ras) en in iets mindere mate Alkmene schadegevoelig en bij pruim Opal (vroeg ras). De meeste schade wordt veroorzaakt door kauwen, eksters en andere kraaiachtigen. De telers geven aan dat kauwen een probleem is van de laatste jaren. Ook spreeuwen en mezen, merels en andere zangvogels geven ieder jaar schade. De mate waarin kan van jaar tot jaar verschillen: het ene jaar vormen de mezen een plaag, het andere jaar spreeuwen. Hazen kunnen met name in winters met veel sneeuw flink huishouden aan de stammen van de appelbomen. Door het zetten van gaas wordt dit probleem meestal voorkomen. Bij vroege pruimrassen, zoals Opal, kunnen mussen soms veel schade aanrichten. Uit de schaduwenquête gehouden onder acht fruitbedrijven (vier bedrijven binnen wildbeheereenheden Noorder-Koggenland en wbe 't Ouwe Land en vier bedrijven elders in Noord-Holland) komt hetzelfde beeld naar voren.

Ter voorkoming en beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld 6 à 7 verschillende) maatregelen, zoals:

- gaskanon
- jacht
- schrikdraad/gaas
- verjagen
- roofvogelvlieger
- vogelverschrikker
- ophangen nestkast
- neerleggen/ophangen van dode vogels
- vuurwerk
- chemie (insmeren onderstam).

Op alle bedrijven wordt een nestkast voor roofvogels, een gaskanon en jacht toegepast, meestal in combinatie met verjagen. Het effect van deze maatregelen wordt als redelijk tot goed ervaren. Ook het zetten van gaas tegen hazen in appels en het plaatsen van een vangkooi tegen kauwen bevalt goed. De minst toegepaste methoden bevallen het slechtst. De toegepaste methodes van de fruitteeltbedrijven komen vrij goed overeen met die van de 8 bedrijven uit de schaduwenquête. Het plaatsen van een nestkast is door de bedrijven uit de schaduwenquête niet genoemd: dit wordt als een standaardmaatregel gezien. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie bijlage 6 – G.

Schade door kraaiachtigen in perenboomgaard (foto: P. Feld)

Kosten en uren van preventiemaatregelen

De telers besteden jaarlijks € 174,- of € 19,06 per hectare per jaar ter preventie van wildschade in de gewassen met wildschade. De kosten zijn herberekend door PPO en komen neer op € 34,88 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 6 – H. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 62 uur per bedrijf per jaar, of 6,7 uur per hectare per jaar. Van de 8 extra geënuquêteerde fruitbedrijven zijn de kosten en uren niet bekend.

“In droge, hete zomers is de schade in het fruit het grootst. Dan lijken de spreeuwen alternatief voedsel te gaan zoeken in de boomgaard. Is het een natte zomer en herfst dan valt de schade meestal wel mee.”

Uitkeringen

In de onderzoeksjaren waren kraaiachtigen bejaagbaar. Schade veroorzaakt door kraaiachtigen werd doorgaans niet uitgekeerd. Er is aan de vier geënuquêteerde bedrijven gemiddeld € 405,- per jaar aan schadevergoeding uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (€ 37,24 per hectare). (Het betrof extreme schade aangericht door kraaiachtigen op één van de vier bedrijven.) Van de volgens de telers opgetreden wildschade in de jaren 1997,1998 en 1999 is 5 % uitgekeerd.

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van schade

De totale “kosten” (opbrengstderving door geleden schade volgens telers + materiële kosten) komen neer op € 8017,- gemiddeld per bedrijf per jaar (€ 792,76 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 9143,- (of € 914,36

per hectare per jaar). De kosten verminderd met de uitgekeerde schadebedragen zijn op jaarbasis, exclusief arbeidskosten, € 7611,- per bedrijf (€ 755,52 per hectare) en inclusief arbeidskosten € 8737,- per bedrijf (€ 877,12 per hectare).

Alhoewel de wildschade aanzienlijk is, heeft één bedrijf in 1999 in peer een schadegeval gemeld. Dit schadegeval is getaxeerd en ook uitgekeerd. De overige schadegevallen zijn geen van alle gemeld. De genoemde redenen voor het niet melden van wildschade zijn:

- onbekendheid met de procedure van aanvraag van schadevergoeding (dit is de reden die het meest genoemd werd)
- de ervaringen van anderen waren slecht
- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is
- de schade was te gering

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie bijlage 6 – I.

“Er is hier in de buurt een vuilstort waar veel vogels op afkomen. Op een halve kilometer afstand van mijn huis is in een populierenbos een rustplaats van kraaien, waar wel 300 tot 400 kraaien zitten. M'n tuin ligt binnen de dagelijkse vliegroue van dat bos naar de vuilstort. Ze komen 's avonds rond de schemering en vreten de peren aan en 's morgens vroeg komen ze opnieuw. Ze hebben vorig jaar zo'n 15.000 a 20.000 stuks peren aangevreten wat een enorme schadepost was.”

Conclusie

Alle fruitbedrijven geven aan jaarlijks zeer veel wildschade te hebben. De gemiddelde wildschade per hectare per jaar is ongeveer € 770,-. Van de totale wildschade opgetreden in de afgelopen drie jaar is circa 5% ook daadwerkelijk als wildschade getaxeerd en uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds. Het blijkt in de praktijk zeer moeilijk om schade vergoed te krijgen.

3.6 Zeeland

Inleiding

De schade wordt in de gemeente Schouwen-Duiveland met name veroorzaakt door ganzen. Alle bedrijven liggen binnen de grenzen van deze gemeente en binnen de Wildbeheereenheden De Gouwe en Schouwen. De bedrijven hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van 78 hectare (variërende van 36 tot 140 hectare). Op de bedrijven wordt voornamelijk wintertarwe geteeld. Daarnaast worden de volgende gewassen geteeld: graszaad, aardappelen, suikerbiet, zomergraan, gerst, uien, bieten, witlof, cichorei, winterpeen, knolselderij en snijmais.

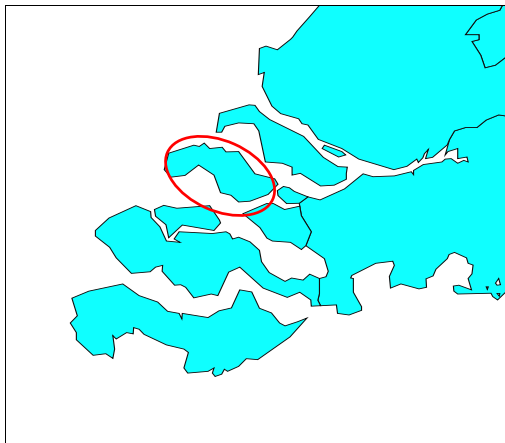

Fig. 3.6 Provincie Zeeland en de regio waarbinnen de enquêtes zijn gehouden

Overzomerende grauwe gans met jongen (foto: Hans Dekkers)

De grauwe gans is de enige ganzesoort die van oorsprong als broedvogel in Nederland voorkomt. De grauwe gans is rond 1935 als broedvogel in Nederland verdwenen en door het droogleggen van de IJsselmeerpolders ontstonden nieuwe broedbiotopen en kwam de grauwe gans weer tot broeden. Ze broeden in rustig gelegen moerasgebieden met riet en open water. Grote aantallen grauwe ganzen worden verder tijdens de voor- en najaarstrek en in de winter waargenomen. Deze zijn voor een belangrijk deel afkomstig uit Scandinavische landen en het oostelijk deel van Duitsland. [...] De belangrijkste pleisterplaatsen liggen vooral in grootschalige akkerbouwgebieden waar in de loop van het najaar achtereenvolgens op stoppelvelden en oogstresten (bieten) wordt gevoerageerd. (K. Koffijberg e.a., *Ganzen en zwanen in Nederland in 1990-1995*, p. 18-19)

Enquêteresultaten

De belangrijkste resultaten zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 3.6. Overzicht wildschade op de geënquêteerde bedrijven in de gemeente Schouwen-Duiveland. De gegevens zijn gemiddeld over 7 bedrijven en over de jaren 1998 t/m 2000.

Algemene gegevens		
Gemiddelde bedrijfsgrootte (in ha)	78 ha	
Gewas met meeste wildschade	Wintertarwe	
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	29%	
Meest schadeveroorzakende diersoort	Overzomerende gans	
Andere schadeveroorzakende soorten	Smient	
Gemiddeld aantal toegepaste preventieve methoden ²	4,9	
Schadegegevens		
Wildschade volgens teler	€ 1.347,-	€ 18,15
Uitgekeerde wildschade	€ 402,-	€ 6,82
Materiële kosten volgens telers ³		€ 0 – 45
Materiële kosten volgens PPO berekening ⁴	€ 134,-	€ 1,86
Arbeidsuren schadepreventie	109	1,6
Totale kosten excl. Arbeid	€ 1.482,-	€ 20,01
Totale kosten incl. arbeid ⁵	€ 3.460,-	€ 49,05
Kosten min uitgekeerde wildschade, exclusief arbeid	€ 1.079,-	€ 13,19
Kosten min uitgekeerde wildschade, inclusief arbeid	€ 3.057,-	€ 42,23

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd

² zie bijlage 3 – A

³ in de enquête kon men aangeven wat de kosten per gewas per hectare per jaar waren, in een range van 0-100 gulden

⁴ zie bijlage 3 – B voor kostenberekening

⁵ voor arbeidskosten is gerekend met € 18,15/uur

“Vroeger zaten er rondom Oosterland alleen maar overwinterende ganzen. Sinds een jaar of acht zijn er hele groepen blijvende ganzen, wel duizenden tegelijk. Deze overzomerende ganzen trekken nog eens andere ganzen aan en daar mag 's winters niet op gejaagd worden, met als gevolg een toename in het aantal ganzen en in schade.”

Hieronder volgt per thema uitleg en beschrijving van bovenstaande tabel.

Schade en maatregelen ter voorkoming van schade

Uit de enquête blijkt dat de jaarlijks gemiddeld geleden schade volgens de telers € 1347,- bedraagt op bedrijfsniveau. Dit komt neer op gemiddeld € 18,15 per hectare per jaar. De meeste schade wordt geleden in wintertarwe (48 % van het totale schadebedrag over de geënquêteerde zeven bedrijven). Alle bedrijven geven aan dat de gans de meest schadelijke diersoort is, voornamelijk de overzomerende

grauwe gans. Daarnaast treedt ook schade op door overwinterende gans (rotgans en kolgans) en in geringere mate ook door duif, eend, smient, fazant en ree. De gewassen waarin naast wintertarwe schade wordt geleden zijn suikerbiet, graszaad, witlof, cichorei, aardappel en zomergraan.

Ter voorkoming of beperking van schade treffen alle telers (gemiddeld bijna 5 verschillende) maatregelen, zoals:

- het verjagen van de ganzen
- gaskanon
- linten en vlaggen
- jacht
- vogelverschrikker
- vogelafweerpistool
- vuurwerk
- zwaailicht
- ton gevuld met stenen

De jacht, het gebruik van een zwaailicht om reeën af te schrikken en het gebruik van het gaskanon werden beoordeeld als effectief. Alle andere maatregelen werden matig effectief of

niet-effectief bevonden. Voor een gedetailleerd overzicht van de maatregelen en beoordeling zie Bijlage 7 – A.

“Als het aantal ganzen rondom Schouwen niet gereguleerd mag worden, ook niet door de beheerder van het natuurgebied (Plan Tureluur), voorzie ik steeds grotere problemen. Ook voor het Jachtfonds, die jaarlijks steeds meer schademeldingen te verwerken krijgt, want het gaat om steeds grotere bedragen.”

Kosten en uren van preventiemaatregelen

De materiele kosten ter preventie van wildschade (arbeidsuren niet meegerekend) zijn berekend door PPO en komen neer op gemiddeld € 134,- per bedrijf per jaar of € 1,86 per hectare per jaar. Voor een overzicht van de kostenberekening zie bijlage 7 – B. In de enquête kon men aangeven wat de kosten per gewas per hectare per jaar waren, in een range van 0-100 gulden, oplopend met steeds 100 gulden. Alle telers vulden de range van 0-100 gulden in. Het aantal uren dat gemiddeld aan preventie wordt besteed is 109 uur per bedrijf per jaar, of 1,6 uur per hectare per jaar.

“Ik zit met mijn bedrijf vlak naast een natuurgebied. Dat natuurgebied trekt op zich al veel overwinterende ganzen naar mijn percelen wintertarwe. Ze willen naast dat natuurgebied nu ook een foerageergebied creëren voor ganzen op het ouwe land met rietzwenkgras. De ganzen hebben helemaal geen voorkeur voor rietzwenkgras, dus het maakt het probleem voor mijn gewas niet minder.”

Uitkeringen

Ganzen waren in de onderzoeksjaren beschermd. Men kon een aanvraag indienen tot schadevergoeding bij het voormalige Jachtfonds. Het gemiddeld uitgekeerde bedrag voor de zeven bedrijven door het voormalige Jachtfonds is € 402,- per bedrijf per jaar, of € 6,82 per hectare per jaar (gebaseerd op de gemiddelde totale bedrijfsoppervlakte). Gemiddeld is dit 29 % van de volgens de telers geleden schade.

Totale kosten van schade, meldingen en redenen van het niet melden van de schade
De totale “kosten” (opbrengstderiving door geleden schade volgens telers + materiele kosten) komen neer op € 1482,- gemiddeld

per bedrijf per jaar (€ 20,01 per hectare per jaar). Arbeidskosten (à € 18,15 per uur) meegerekend komen de kosten neer op € 3460,- (€ 49,05 per hectare per jaar). De kosten verminderd met de uitgekeerde schadebedragen zijn op jaarbasis (exclusief arbeidskosten) € 1079,- per bedrijf (€ 13,19 per hectare) of (inclusief arbeidskosten) € 3057,- per bedrijf (€ 42,23 per hectare).

De genoemde redenen voor het niet melden van wildschade zijn:

- de schade was te gering (dit is de reden die het meest genoemd werd)
- de inschatting dat de kans op schade-uitkering gering is
- het moment van melden is onduidelijk is (als je op het moment van oogsten nog schade constateert ben je voor melden te laat)
- eigen ervaring met melden zijn slecht
- ervaring van anderen in het verleden zijn slecht
- het kost teveel tijd.

Voor een overzicht van de redenen voor het niet melden van schade zie Bijlage 7 – C.

“Als aangewezen instanties, Staatsbosbeheer bijvoorbeeld, mee zouden doen aan de opvang van ganzen, bijvoorbeeld door ook hun percelen door stikstofgift aantrekkelijker te maken, dan zouden boeren best mee willen werken (’s winters zouden bijvoorbeeld suikerbieten over het land verspreid kunnen worden). Maar nu handelt Staatsbosbeheer te veel in eigen belang en legt de nadruk op het verschraken van gebieden.”

Conclusie

Uit de enquête blijkt dat ganzen op Schouwen-Duiveland de meeste schade veroorzaken. Het meeste schadegevoelige gewas is wintertarwe, waarin deels de overwinterende ganzen (waaronder rotgans, kolgans en grauwe gans) schade veroorzaken en deels de overzomerende ganzen (met name grauwe gans). In principe weten de telers de weg om schadevergoeding te kunnen verkrijgen. Er is toch nog een groot verschil tussen de schadebedragen volgens de telers (gemiddeld € 1347,- per bedrijf) en het bedrag wat is uitgekeerd door het voormalige Jachtfonds (€ 402,62 per teler). Er heerst ongerustheid over de jaarlijkse toename van de aantallen ganzen.

3.7 Representativiteit van de geselecteerde bedrijven

Uit de vergelijking tussen arealen schadegewas en uitgekeerde schadetegemoetkomingen in de regio met die van de geënquêteerde bedrijven blijkt dat de uitgekeerde bedragen per hectare op de geënquêteerde bedrijven over het algemeen hoger liggen dan in de regio gemiddeld het geval is (met uitzondering van de gemeenten Zundert en Venray; in deze gemeenten is geen schadetegemoetkoming uitgekeerd) (zie tabellen in Bijlage 8). Dit is waarschijnlijk het gevolg van het feit dat de bedrijven geselecteerd zijn op basis van de hoge mate waarin zij te maken hebben met wildschade. Dit onderzoek geeft dan ook inzicht in de wildschadeproblematiek op bedrijven met veel wildschade, het ene uiterste van de wildschadeproblematiek. Het Faunafonds duidt de mate van wildschadeproblematiek aan op basis van uitkeringen, en laat daarmee het andere uiterste van de wildschadeproblematiek zien.

Dat de bedrijven per hectare meer uitgekeerd hebben gekregen dan gemiddeld in de regio hoeft echter niet per definitie een grotere wildschadeproblematiek te betekenen ten opzichte van de regio. Het kan namelijk ook zijn dat de ondernemers op deze bedrijven beter bekend zijn met de procedure voor het aanvragen van schadetegemoetkomingen en vaker meldingen doen.

4 Conclusie, discussie en aanbevelingen

Wildschade vormt voor veel bedrijven een probleem. De schadeproblematiek verschilt nogal per regio en ook per sector. Ook kunnen er jaarlijks grote verschillen zijn in geleden schade.

Hieronder in tabel 4.1 een overzicht van de volgens telers geleden schade gemiddeld over drie onderzoeksjaren in de diverse regio's en de diverse sectoren.

Tabel 4.1 Overzicht van de schadeproblematiek in de onderzochte regio's

Regio Sector	Drenthe Akkerbouw	Groningen Akkerbouw	Limburg Groente	Noord-Brabant Groente
Gemiddelde bedrijfsgrootte	95 ha	193 ha	14 ha	10 ha
Gewas met meeste schade	Zomergerst	Wintertarwe	Aardbei/asperge	Aardbei
Meest schadelijke diersoort	Roek	Gans	Kraaiachtige	Kraaiachtige
Wildschade volgens teler (bedrijf)	€ 3.045,-	€ 4.739,-	€ 5.342,-	€ 8.563,-
Wildschade volgens teler (hectare)	€ 28,-	€ 29,-	€ 423,-	€ 971,-
Uitgekeerde wildschade (bedrijf)	€ 403,-	€ 1076,-	€ 0,-	€ 0,-
Uitgekeerde wildschade (hectare)	€ 4,-	€ 5,-	€ 0,-	€ 0,-
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	13%	20%	0%	0%
Arbeidsuren schadepreventie (bedrijf)	189	489	62	59
Arbeidsuren schadepreventie (hectare)	2	3	5	7

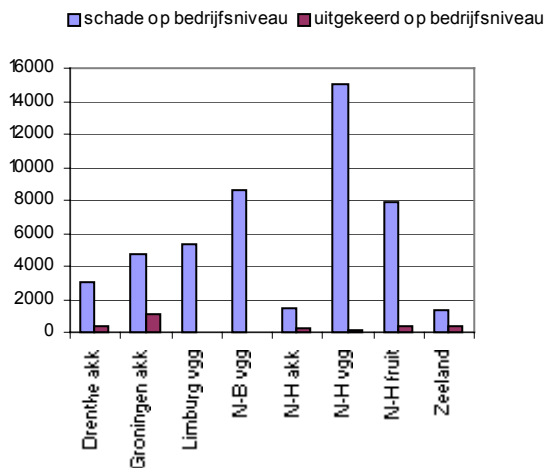
¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd.

Tabel 4.1 Vervolg

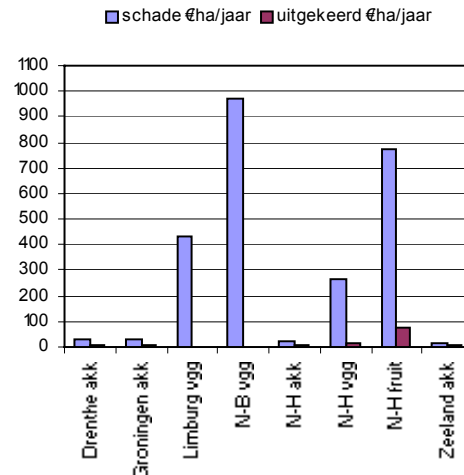
Regio Sector	Noord-Holland Akkerbouw	Noord-Holland Groente	Noord-Holland Fruit	Zeeland Akkerbouw
Gemiddelde bedrijfsgrootte	47 ha	50 ha	11 ha	78 ha
Gewas met meeste schade	Wintertarwe	Kool	Peer/Appel	Wintertarwe
Meest schadelijke diersoort	Gans	Duif	Kraaiachtige	Gans
Wildschade volgens teler (bedrijf)	€ 592,-	€ 15.084,-	€ 7.843,-	€ 1.347,-
Wildschade volgens teler (hectare)	€ 12,-	€ 267,-	€ 773,-	€ 18,-
Uitgekeerde wildschade (bedrijf)	€ 269,-	€ 136,-	€ 416,-	€ 402,-
Uitgekeerde wildschade (hectare)	€ 6,-	€ 13,-	€ 76,-	€ 7,-
Uitgekeerde wildschade in procenten ¹	45%	1%	5%	29%
Arbeidsuren schadepreventie (bedrijf)	28	83	62	109
Arbeidsuren schadepreventie (hectare)	1	2	7	2

¹ is het percentage wildschade van de door de telers ingeschatte schade die ook werkelijk is uitgekeerd.

De getallen uit tabel 4.1 van de door de telers ingeschatte schadebedragen en de uitkeringen, zowel op bedrijfsniveau als op hectareniveau, worden in onderstaande figuren weergegeven.

Figuur 4.1 Overzicht van de door de telers geschatte schade en uitgekeerde bedragen op bedrijfsniveau in euro's voor alle onderzochte regio's.

Figuur 4.2 Overzicht van de door de telers geschatte schade en uitgekeerde bedragen per hectare in euro's voor alle onderzochte regio's.

Schade en schade-uitkeringen

Uit het onderzoek blijkt dat de hoogste door de telers ingeschatte schadebedragen voorkomen in de fruit- en groentesector. De schade op bedrijfsniveau loopt volgens de telers in de groentesector in Noord-Holland op tot meer dan € 15000,-. Per hectare wordt volgens opgegeven waarden de meeste schade geleden in de groentesector in Noord-Brabant (> € 970,-) en in de fruitsector in Noord-Holland (> € 770,-). Op de onderzochte akkerbouwbedrijven is de opgegeven schade per hectare lager dan op de groente- en fruitbedrijven. De uitgekeerde schade, als percentage van de door telers opgegeven schade, is op de akkerbouwbedrijven hoger dan op de andere bedrijven. Opvallend is dat op de onderzochte groentebedrijven de uitgekeerde schade laag tot nihil is.

Over het algemeen wordt onder de geënquêteerde telers enige wildschade acceptabel gevonden. Er heerst echter ook vrees dat het uit de hand dreigt te gaan lopen, wat in de praktijk ook soms gebeurt. De geënquêteerden delen over het algemeen de mening dat de kosten die voortvloeien uit de maatschappelijke wens om flora en fauna te

beschermen niet uitsluitend afgewenteld zouden moeten worden op een kleine groep grondgebruikers, wat nu volgens hen wel het geval is.

Redenen voor niet melden van schade

Weinig kans op schadevergoeding werd in alle regio's als voornaamste reden voor het niet melden van schade genoemd. In de onderzochte fruitsector gaf men als voornaamste reden de onbekendheid met de procedure om voor schadetegemoetkoming in aanmerking te komen. Een veel genoemde reden was ook dat de ervaringen in het verleden slecht waren, wat leidt tot het niet meer melden van schade. Wanneer deze slechte ervaringen bestonden uit een meningsverschil met de taxateur over het vastgestelde schadebedrag, (te) geringe uitkeringen of een te trage procedure en daar niets aan verandert, is het niet waarschijnlijk dat er in de toekomst meer gemeld gaat worden.

Preventie van schade

Wildschade wordt over het algemeen als groot probleem ervaren, niet alleen qua opbrengstderving, maar ook qua arbeidstijd die is vereist voor het toepassen van preventieve

methoden. Alle bedrijven doen veel aan het voorkomen van schade, gemiddeld wordt gebruik gemaakt van 4 à 5 verschillende middelen. Het aantal uren dat op het bedrijf jaarlijks per hectare aan wildschadepreventie wordt besteed is in de groente- en fruitsector het hoogst, rond de 7 uur. Op bedrijfsniveau is het aantal bestede uren aan preventie in de akkerbouwsector het hoogst, met name in Groningen (dit heeft mede te maken met de rekensystematiek. Er is namelijk gerekend door het aantal uren per hectare dat men inschatte te besteden aan preventie te vermenigvuldigen met het totaal aantal hectare schadegewas. In Groningen worden op de onderzochte akkerbouwbedrijven grote arealen graan geteeld. Ook in de andere akkerbouwgebieden kan de rekensystematiek enigszins een overschatting weergeven).

Een klein aantal methoden werkt volgens de telers goed, maar de effectiviteit van de meeste

preventiemethoden wordt laag beoordeeld. Genoemde effectieve middelen zijn (in willekeurige volgorde): gaas, afdekken, schrikdraad, jacht, gaskanon, nestkast, vogelafweerpistool en zwaailicht. Telers geven aan dat een combinatie van methoden het meest effectief is (geen enkele methode is 100% effectief). Ook geeft men aan dat het aantal mogelijkheden aan z'n grens lijkt te zitten, evenals het aantal uren dat men nog extra kan inzetten voor preventie.

Vergelijking schade met bruto geldopbrengsten
Om aan te geven wat de schadepost volgens opgegeven waarden betekent voor de verschillende bedrijven van de verschillende sectoren is getracht de regio's te vergelijken op basis van de bruto geldopbrengst. In tabel 4.2 wordt dit weergegeven.

Tabel 4.2 Vergelijking regio's van de door de telers opgegeven schadebedragen met de bruto geldopbrengsten per sector per regio (Bron: LEI). Gegevens zijn gemiddeld over de jaren 1997/1998, 1998/1999, 1999/2000 (gegevens Akkerbouw en Fruit in Noord-Holland over 1996/1997, 1997/1998, 1998/1999 en Vollegrondsgroenteteelt Limburg, Noord-Brabant en Noord-Holland over 1997, 1998 en 1999)

Regio Sector	Drenthe Akkerbouw	Groningen Akkerbouw	Limburg Groente	N-Brabant Groente
Schade exclusief arbeid schadepreventie ¹	€ 2.796,-	€ 3.797,-	€ 5.869,-	€ 9.021,-
Schade inclusief arbeid schadepreventie ²	€ 6.227,-	€ 12.673,-	€ 7.001,-	€ 10.087,-
Gemiddelde bruto geldopbrengst per jaar	€ 126.241,-	€ 238.676,-	€ 165.887,-	€ 165.887,-
Schade excl. arbeid in percentage van de bruto geldopbrengst	2 %	2 %	4 %	5 %
Schade incl. arbeid in percentage van de bruto geldopbrengst	5 %	5 %	4 %	6 %

¹ Wildschade volgens opgave telers + materiële kosten volgens PPO berekening – uitgekeerde schadetegemoetkoming

² Wildschade volgens opgave telers + materiële kosten volgens PPO berekening + arbeidskosten wildschadepreventie – uitgekeerde schadetegemoetkoming

Vervolg tabel 4.2

Regio Sector	Noord-Holland Akkerbouw	Noord-Holland Groente	Noord-Holland Fruit	Zeeland Akkerbouw
Schade exclusief arbeid schadepreventie ¹	€ 392,-	€ 15.337,-	€ 7.611,-	€ 1.079,-
Schade inclusief arbeid schadepreventie ²	€ 900,-	€ 16.844,-	€ 8.737,-	€ 3.057,-
Gemiddelde bruto geldopbrengst per jaar	€ 165.988,-	€ 220.174,-	€ 100.391,-	€ 104.851,-
Schade excl. arbeid in percentage van de bruto geldopbrengst	0,2 %	7 %	8 %	1 %
Schade incl. arbeid in percentage van de bruto geldopbrengst	1 %	8 %	9 %	3 %

¹ Wildschade volgens opgave telers + materiële kosten volgens PPO berekening – uitgekeerde schadetegemoetkoming

² Wildschade volgens opgave telers + materiële kosten volgens PPO berekening + arbeidskosten wildschadepreventie – uitgekeerde schadetegemoetkoming

Uit tabel 4.2 blijkt dat de percentages van de ingeschatte schade (exclusief arbeidsuren voor schadepreventie) ten opzichte van de bruto geldopbrengst in de fruitsector het hoogst zijn, iets minder hoge percentages zien we in de groentesector en over het algemeen zijn de percentages in de akkerbouwsector nog minder hoog, hoewel ze regionaal sterk verschillen.

Discussie met betrekking tot regelgeving

Naast het feit dat de telers zelf verantwoordelijkheid dragen voor het voorkomen en beperken van wildschade hebben zij te maken met wettelijke kaders. Bij aangetoonde overmacht en ondanks de toepassing van preventieve maatregelen biedt de Flora- en faunawet de mogelijkheid om in bepaalde gevallen een tegemoetkoming in de schade aan te vragen. Het vaststellen van de regels omtrent de schadevergoeding, maar ook omtrent het beheer van diersoorten en de bestrijding van schade aangericht door dieren, is mede gebaseerd op in het verleden gemelde en uitgekeerde wildschade, het schadeverloop. In alle regio's ervaart men echter het schadeprobleem groter dan dat op basis van meldingen of uitkeringen geconcludeerd zou kunnen worden. Telers zouden in principe alle schade moeten melden, anders wordt het probleem nooit duidelijk. Maar is het redelijk om van de telers te vragen om altijd alle schade te melden als zij slechte ervaringen hebben met het aanvragen van schadetegemoetkomingen? Doordat de schadehistorie, de door de telers ingeschatte schadebedragen, nooit is vastgelegd is hier dus ook geen rekening mee gehouden bij het opstellen van de regels met betrekking tot toekenning en de hoogte van tegemoetkomingen van schade en met betrekking tot het toekennen van afschotvergunningen. Eén van deze regels betreft de uitsluiting van de mogelijkheid tot schadetegemoetkoming bij schade aangericht door bepaalde diersoorten die bejaagbaar zijn, waaronder de houtduif. Nu is dat op zich geen verandering ten opzichte van de onderzoeksjaren. Maar gezien de ernst van de schadeproblematiek in de groentesector die met name bepaald wordt door de houtduif is het aan te bevelen de houtduivenkwestie te herzien. Bijvoorbeeld waar het gaat om verruiming van de mogelijkheden tot tegemoetkoming van schade

op percelen die grenzen aan locaties waar niet bejaagd mag worden, zoals de bebouwde kom of begraafplaatsen.

Doordat wildschade zo sterk regionaal bepaald wordt zou de decentralisatie van de Flora- en Faunawet om tot een meer op de lokale situatie toegespitst beleid te komen gunstig kunnen uitpakken. Een valkuil is echter het politiek getinte Provinciebestuur, wat een zekere mate van willekeur met zich mee kan brengen. Het zou kunnen zijn dat afhankelijk van in welke provincie het bedrijf ligt kleinere of grotere bedragen aan schadetegemoetkoming toegekend worden. De wet zou deze rechtsongelijkheid juist dienen te voorkomen. In de praktijk is het zo dat provincies liever geen schadeclaims willen krijgen en sneller vrijstellingen voor het doden van bepaalde beschermde diersoorten afgeven, met als gevolg dat er geen extra geld wordt uitgetrokken voor schadetegemoetkomingen.

Samenvatting van de belangrijkste conclusies

- In alle regio's ervaart men het schadeprobleem vele malen groter dan dat op basis van uitkeringen geconcludeerd zou kunnen worden.
- De hoogste door de telers ingeschatte schadebedragen komen voor in de fruit- en groentesector.
- Op de onderzochte akkerbouwbedrijven is de opgegeven schade per hectare lager dan op de groente- en fruitbedrijven. De uitgekeerde schade, als percentage van de door telers opgegeven schade, is op de akkerbouwbedrijven hoger dan op de andere bedrijven.
- Weinig kans op schadevergoeding werd genoemd als voornaamste reden voor het niet melden van schade.
- In de groente- en fruitsector worden de meeste uren per hectare aan het voorkomen van wildschade besteed.
- Alle bedrijven doen veel aan het voorkomen van schade, maar een gering aantal methoden werkt goed volgens het onderzoek.
- In de fruitsector is het percentage van de door de telers ingeschatte schade ten opzichte van de bruto geldopbrengst het hoogst.

Aanbevelingen

- Het is zeer wenselijk dat bestaande preventiemethoden geoptimaliseerd worden en dat nieuwe preventieve middelen en verjaagmethoden worden ontwikkeld, met extra aandacht voor het minimaliseren van de arbeidstijd.
- In gevallen van schade aangericht door niet-beschermde of bejaagbare soorten is het aan te bevelen de mogelijkheden tot tegemoetkoming van schade te herzien op percelen die grenzen aan locaties waar niet bejaagd mag worden, zoals de bebouwde kom of begraafplaatsen.

5 Literaturopgave

- Brockötter, F., 2000. Leren leven met beschermde lastpak. Boerderij 85 – 37 (13 juni 2000), p. 6-7.
- Ebbinge, B.S., 1992. Population Limitation in arctic-breeding geese. Proefschrift Universiteit Groningen, 24 p.
- Koffijberg, K.; Beekman, J.; van den Bergh, L.M.J.; Berrevoets, C.; Ebbinge, B.S.; Haitjema, T.; Philippona, J.; Prop, J.; Spaans, B.; Zijlstra, M., 1998. Ganzen en Zwanen in Nederland in 1990-1995. Limosa 71, 1:7-32. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.
- Lange, R.; Twisk, P.; van Winden, A.; van Diepenbeek, A., 1994. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming i.s.m. Vereniging Natuurmonumenten, Utrecht 1994.
- Lee, H. van der, 2003. Wildschade: kwestie van papier. Oogst Landbouw, 17 januari 2003, p. 40-41.
- Leever, J.J., 1982. Roek en Landbouw. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, i.s.m. de Nederlandse Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten, 30 p.
- LNV, 2002. Jacht en beheer en schadebestrijding; over de Flora- en faunawet in Nederland. Ministerie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag. April 2002.
- LNV, 1990. Ruimte voor ganzen. Ministerie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, SDU, Den Haag.
- Maréchal, P.L.Th.A., 1983. De ecologische en economische betekenis van vogels. Ecologisch preventie van Vogelschade. Ecoscript no. 12, met o.a. 12.17N Roek (*Corvus frugilegus*) en 12.27N Spreeuw (*Sturnus vulgaris*). Stichting Mondiaal Alternatief, Zandvoort.
- Mombarg, S., 2002. Kraaienproblematiek in de Gelderse Vallei. Ekoland, oktober 2002.
- Oord, J.G., 2002. Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht. Juni 2002.
- Spigt, R.M. en T.L.J. Janssen, 1997. Kwantitatieve Informatie 1997/1998. Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en de Vollegronds groenteteelt, publicatie nr. 85, december 1997. Lelystad.
- Team Economie & Management PAV, 2000. Kwantitatieve Informatie 2000/2001. Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en de Vollegronds groenteteelt, publicatie nr. 102, december 2000. Lelystad.
- Teunissen, W.A., 1996. Ganzenschade in de akkerbouw; onderzoek naar factoren die een rol spelen bij het ontstaan van ganzenschade in de akkerbouw. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) rapport 211, 167 p.
- Wildschadecommissie voor de Provincie Drenthe, 1999. Jaarverslag 1998. WICO LASER Noord, Dordrecht.
- Wildschadecommissie voor de Provincie Drenthe, 2000. Jaarverslag 1999. WICO LASER Noord, Dordrecht.
- Wildschadecommissie voor de Provincie Groningen, 1999. Jaarverslag 1998. WICO LASER Noord, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Groningen, 2000. Jaarverslag 1999. WICO LASER Noord, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Limburg, 1999. Jaarverslag 1998. WICO LASER Zuidoost, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Limburg, 2000. Jaarverslag 1999. WICO LASER Zuidoost, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Noord-Brabant, 1999. Jaarverslag 1998. WICO LASER Zuidwest, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Noord-Brabant, 2000. Jaarverslag 1999. WICO LASER Zuidwest, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Zeeland, 1999. Jaarverslag 1998. WICO LASER Zuidwest, Dordrecht.

Wildschadecommissie voor de Provincie Zeeland, 2000. Jaarverslag 1999. WICO LASER Zuidwest, Dordrecht.

Zwart-Roodzant, M.H. en R. Stokkers, 1999. Wildschade in Nederland. Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en de Vollegrondsgroenteteelt (PAV), publicatie nr. 96. Lelystad.

Zwart-Roodzant, M.H., 2001. Wildschadepreventieplan akkerbouw Wieringermeer. Wildschadepreventieplan groente West-Friesland. Wildschadepreventieplan fruit West-Friesland. Praktijkonderzoek Plant & Omgeving BV. Interne publicatie maart 2001. Lelystad.

Bijlage 1 Voorbeeld enquête

INVENTARISATIE WILDSCHADE IN VOLLEGRONDSGROENTEN IN NEDERLAND

Naam: .....
 Adres: .....
 Postcode: .....
 Woonplaats: .....
 Telefoonnummer: .....

 Provincie: .....
 Wildbeheereenheid: .....
 Plaats bedrijf/percelen: .....
 Bedrijfs grootte (aantal ha):
 1998: .....
 1999: .....
 2000: .....

N.B.! Met uw gegevens zullen wij zorgvuldig omgaan en uw antwoorden zullen anoniem worden verwerkt.

Bouwplan (gewas en aantal ha):
 1998: gewas: ..... aantal ha: .....
 1998: gewas: ..... aantal ha: .....
 1998: gewas: ..... aantal ha: .....
 1998: gewas: ..... aantal ha: .....

 1999: gewas: ..... aantal ha: .....
 1999: gewas: ..... aantal ha: .....
 1999: gewas: ..... aantal ha: .....
 1999: gewas: ..... aantal ha: .....

 2000: gewas: ..... aantal ha: .....
 2000: gewas: ..... aantal ha: .....
 2000: gewas: ..... aantal ha: .....
 2000: gewas: ..... aantal ha: .....

1. In welke gewassen had u de afgelopen drie jaar wildschade?

	1998	1999	2000
(gewas)	0	0	0
.....	0	0	0
.....	0	0	0
.....	0	0	0

2. Welke maatregelen heeft u getroffen om deze wildschade te voorkomen?

afdekken	0	nestkast	0
chemisch	0	schrikdraad	0
dode vogels/vleugels	0	verjagen	0
gaas	0	vlieger	0
gaskanon	0	vogelafweerpistool	0
jacht	0	vogelverschrikker	0
linten/plastic zakken	0	.....	0

3. Wat was het effect van de genomen maatregelen?

	goed	matig	slecht		goed	matig	slecht
afdekken	0	0	0	nestkast	0	0	0
chemisch	0	0	0	schrikdraad	0	0	0
dode vogels/vleugels	0	0	0	verjagen	0	0	0
gaas	0	0	0	vlieger	0	0	0
gaskanon	0	0	0	vogelafweerpistool	0	0	0
jacht	0	0	0	vogelverschrikker	0	0	0
linten/plastic zakken	0	0	0	.....	0	0	0

4. Hoeveel bedroegen gemiddeld de **materiële** kosten (f/ha/jaar) **ter preventie van wildschade** (dus uitsluitend materiaal kosten) (eventuele andere kosten bijv. herstel wildschade door overzaaien kunnen worden aangegeven bij vraag 10)?

	0-100	100-250	250-500	500-1000	1000-2500	>2500
(gewas)	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0

5. Hoeveel arbeidsuren (uren/ha/jaar) besteedde u gemiddeld aan wildpreventie (eventuele andere arbeid bijvoorbeeld ter herstel van wildschade overzaaien aangeven bij vraag 10)?

	geen	1-5	5-10	10-25	25-50	>50
(gewas)	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0

6. In de gewassen met wildschade veroorzaakten welke diersoorten de meeste schade (max. twee aankruisen)?

	duif	eend	kauw	roek	haas	smient	.....	.....
(gewas)	0	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0	0

7. Zijn er nog andere wildsoorten die schade veroorzaakten?

	duif	eend	kauw	roek	haas	smient	.....	.....
(gewas)	0	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0	0

8. Hoeveel ha wildschade was er per gewas per jaar?

	1998	1999	2000
(gewas)	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

9. Wat was de opbrengstderving (%) als gevolg van wildschade naar uw mening?

	0-1	1-2	2-5	5-10	10-15	15-25	>25
(gewas)	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0

10. Hoeveel bedroeg de werkelijke wildschade (gulden/ha) naar uw mening (inclusief kosten gemaakt ter herstel van wildschade door bijv. overzaaien)?

	0-100	100-250	250-500	500-1000	1000-1500	1500-2500	>2500
(gewas)	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0
.....	0	0	0	0	0	0	0

11. Kruis aan, als u de wildschade gemeld heeft bij de wildschadecommissie.

	1998	1999	2000
(gewas)	0	0	0
.....	0	0	0
.....	0	0	0
.....	0	0	0

12. Zo ja, kruis aan als de wildschade ook getaxeerd is door de wildschadecommissie en vermeld het getaxeerde bedrag.

	1998	1999	2000	taxatiebedrag
(gewas)	0	0	0	.....
.....	0	0	0	.....
.....	0	0	0	.....
.....	0	0	0	.....

13. Zo ja, kruis aan als de getaxeerde wildschade of een deel ervan ook werkelijk is uitgekeerd. Vermeld tevens het uitgekeerde bedrag.

	1998	1999	2000	uitgekeerde bedrag
(gewas)	0	0	0	.....
.....	0	0	0	.....
.....	0	0	0	.....
.....	0	0	0	.....

14. Als u wel eens wildschade gemeld heeft:
- a. Wat zijn dan uw ervaringen met uw wildbeheereenheid?
goed	0
matig	0
slecht	0
niet van toepassing	0
- b. Wat zijn uw ervaringen met de wildschadecommissie?
goed	0
matig	0
slecht	0
niet van toepassing	0
- c. Wat zijn uw ervaringen met het Jachtfonds?
goed	0
matig	0
slecht	0
niet van toepassing	0

15. Als u wel wildschade heeft gehad en u heeft de schade niet aangemeld, wat was hiervoor dan de reden?

schade was te gering	0
eigen ervaringen in verleden zijn slecht	0
ervaringen andere telers zijn slecht	0
kans op uitkering is gering	0
kost teveel tijd	0
.....	0
.....	0
.....	0

16. Heeft u nog opmerkingen en/of aanvullingen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Bijlage 2 Enquêteresultaten regio Drenthe

A Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	6	7	Gemiddeld
Gaskanon	XXX		XXX		XX	XX	XX	XX
Jacht*	XXX	XX	X		XX	XX		XX
lint/vlag		XX		XXX	XX		XX	XX
Verjagen	XXX	XXX	XXX			XX	XXX	XXX
Dode vogel	XXX	XX	X	XXX	XX	XX	XX	XX
Vlieger	XXX							XXX
Vogelafweerpistool		XX				XX		XX
Vogelverschrikker	XXX				XX		XXX	XXX
Aantal toegepaste methodes	6	5	4	2	5	5	5	4,6

*Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

B Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

teler	Toegepast preventiemiddel per teler	vlieger	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Afweerpistool	Vogelverschrikker	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	Vlieger/vogelverschrikker/gaskanon nieuw	176,97	22,69	57,18	0,00	0,00	PM	256,84	1,43
2	Afweerpistool/lint	0,00	0,00	0,00	22,69	127,06		149,75	4,51
3	Gaskanon	0,00	22,69	57,18	0,00	0,00		79,87	0,64
4	lint	0,00	0,00	0,00	22,69	0,00		22,69	0,41
5	gaskanon/lint/vogelverschrikker	0,00	22,69	57,18	22,69	0,00	PM	102,55	0,74
6	gaskanon/afweerpistool	0,00	22,69	57,18	0,00	127,06		206,92	4,28
7	gaskanon/lint/vogelverschrikker	0,00	22,69	57,18	22,69	0,00	PM	102,55	1,24
	Gemiddeld							154,29	1,89

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

C Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4	5	6	7
Schade was te gering					X		X
Eigen ervaringen slecht							
Ervaringen van anderen slecht							
Weinig kans op schadevergoeding	X	X	X	X			
Kost teveel tijd							
Denkt van te voren dat schade wel mee zal vallen						X	
Te laat constateren van schade							X
Bepaalde schade wordt toch niet uitgekeerd					X		
Moelijk om moment van schademelding vast te stellen			X				

Bijlage 3 Enquêteresultaten regio Groningen

A Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	6	7	Gemiddeld
Gaskanon	XX	XX		XXX	XXX	XXX	XXX	XXX
Jacht*		XX	X	XX	XXX	XXX	X	XX
lint/vlag	XX			XXX	XX	XXX	XX	XX
Schrikdraad		XX						XX
Verjagen	XX	XX	X		XXX	XXX	XX	XX
Gaas							X	X
Vlieger							XXX	XXX
Vogelverschrikker			X	XXX	XXX	XXX	X	XXX
Aantal toegepaste methodes	3	4	3	4	5	5	7	4,4

*Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

B Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

teler	Toegepast preventiemiddel per teler	Schrik-draad	Vlieger	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Vogelver-schrikker	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	gaskanon/lint	0,00	0,00	22,69	57,18	22,69		102,55	0,74
2	schrikdraad(kool=2 ha)/gaskanon	176,97	0,00	22,69	57,18	0,00		149,75	3,00
3	Vogelverschrikker	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	PM	0,00	0,00
4	gaskanon/lint/vogelverschrikker	0,00	0,00	22,69	57,18	22,69	PM	102,55	0,22
5	gaskanon/lint/vogelverschrikker	0,00	0,00	22,69	57,18	22,69	PM	102,55	1,14
6	gaskanon/lint/vogelverschrikker	0,00	0,00	22,69	57,18	22,69	PM	102,55	0,50
7	gaskanon/lint/vogelverschrikker/vlieger	0,00	176,97	22,69	57,18	22,69	PM	279,53	2,52
	Gemiddeld							135,23	1,16

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

C Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4*	5	6*	7
Schade was te gering			X				
Eigen ervaringen slecht		X	X		X		
Ervaringen van anderen slecht		X			X		
Weinig kans op schadevergoeding	X	X	X		X		X
Kost teveel tijd		X			X		X

* n.v.t. (meldt altijd alle schade)

Bijlage 4 Enquêteresultaten regio Limburg

A Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	6	7	Gemiddeld
Gaskanon						X		X
Jacht*	X	X		XX		X	XX	X
Lint/vlag		XXX		XXX			XX	XXX
Schrikdraad		XX						XX
Verjagen		XX		XX			XXX	XX
Gaas		XX	X				XX	XX
Afdekken	X							X
Nestkast				X				X
Dode vogel		X	X	XX	XXX			XX
Nertsenmest							XX	XX
Kunstroofvogel							X	X
Vogelverschrikker		XXX		XXX	XXX		XXX	XXX
Aantal toegepaste methodes	3	4	3	4	5	5	7	3,9

*Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

B Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

teler	Toegepast preventiemiddel per teler	Schrikdraad	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Nest-kast	Vogelverschrikker	Afdekken	Gaas	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	afdekken (2,2 ha)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		1497,47	0,00	1497,47	216,50
2	schrikdraad/lint/gaas/vogelverschrikker (4,95 ha)	437,90	0,00	0,00	22,69	0,00	PM	0,00	285,43	746,01	58,51
3	gaas (1,8 ha)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		0,00	105,28	105,28	7,18
4	lint/vogelverschrikker/nestkast	0,00	0,00	0,00	22,69	6,81	PM	0,00	0,00	29,50	1,60
5	Vogelverschrikker	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	PM	0,00	0,00	0,00	0,00
6	Gaskanon	0,00	22,69	57,18	0,00	0,00		0,00	0,00	79,87	9,98
7	gaas (4 ha)/lint/vogelverschrikker	0,00	0,00	0,00	22,69	0,00	PM	0,00	230,52	253,21	12,15
	Gemiddeld									387,33	43,70

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

C Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4	5	6	7
Schade was te gering			X	X			X
Eigen ervaringen slecht							
Ervaringen van anderen slecht		X			X		
Weinig kans op schadevergoeding	X		X	X	X	X	
Kost teveel tijd					X	X	
Kans op schadevergoeding is nihil	X	X					

Bijlage 5 Enquêteresultaten regio Noord-Brabant

A Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	6	7	Gemiddeld
Gaskanon	X		XXX	XXX	XX	XX		XX
Jacht*	XX	XX	XXX		XX	X	X	XX
Lint/vlag	XX	XX		XXX		XXX	XXX	XXX
Schrikdraad				XX	XX	X	XX	XX
Chemisch	XXX							XXX
Verjagen		XX	XXX			XXX	XX	XX
Geurstof							XX	XX
Afdekken	X			X		X	X	X
Nestkast	XXX					X	XX	XX
Vlieger	XX					XX		XX
Dode vogel	XX					XXX	X	XX
Angstkreten		XX						XX
Vogelverschrikker		XX				XXX		XX
Aantal toegepaste methodes	8	5	3	4	3	10	8	5,9

* Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

B Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

Teler	Toegepast preventiemiddel per teler	Chemisch	Schrikdraad	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Angst-kreten	vlieger	Afdekken	Gaas	Geurstof	Nestkast	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	afdekken/gaskanon/lint/vlieger(2)/nestkast/chemisch(4ha)	156,10	0,00	22,69	57,18	22,69	0,00	353,95	1361,34	0,00	0,00	6,81	1824,65	130,33
2	lint/vogelverschrikker/angstkreten	0,00	0,00	0,00	0,00	22,69	510,50		0,00	0,00	0,00	0,00	533,19	91,40
3	Gaskanon	0,00	0,00	22,69	56,72	0,00	0,00		0,00	0,00	0,00	0,00	79,41	11,34
4	schrikdraad(2,5ha)/afdekken(0,5ha)/lint	0,00	221,44	0,00	0,00	0,00	0,00		340,34	0,00	0,00	0,00	561,78	30,37
5	schrikdraad(4ha)/gaskanon	0,00	88,49	22,69	56,72	0,00	0,00		0,00	0,00	0,00	0,00	433,36	100,01
6	schrikdraad*/afdekken/gaskanon/vlieger/vogel v./nestkast	0,00	88,49	22,69	56,72	0,00	0,00	176,97	340,34	0,00	0,00	6,81	692,01	46,65
7	Schrikdraad*/afdekken**/lint/nestkast/geurstofen(6ha)	0,00	88,49	0,00	0,00	22,69	0,00		680,67	0,00	63,98	6,81	862,64	132,71
	Gemiddeld												712,43	77,55

*eigen inschatting: teler geeft niet aan hoeveel schrikdraad gebruikt wordt

**teler gaf aan 0,6 ha afgedekt à fl.3000,-

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

C Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4	5	6	7
Schade was te gering		X		X			X
Eigen ervaringen slecht					X		
Ervaringen van anderen slecht	X				X	X	
Weinig kans op schadevergoeding	X	X	X	X	X	X	X
Kost teveel tijd		X	X		X	X	X
Moment van melden is probleem i.v.m. drukte							X
Het moment dat taxateur komt is onduidelijk (komt soms als 'het bewijs' al weg is)						X	

Bijlage 6 Enquêteresultaten regio Noord-Holland

AKKERBOUW

A Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	gemiddeld
Afdekken		X				X
Chemisch		XX				XX
Gaskanon		XX	XX	X	XXX	XX
Jacht *		XX		X	XXX	XX
lint/vlag		X		XX	XXX	XX
Schrikdraad						
Verjagen	XX		X	X	XXX	XX
Vlieger		XX				XX
Vogelverschrikker	XX	XX	X	XX	XXX	XX
Vuurwerk	XX					XX
Aantal toegepaste methodes	3	7	3	5	5	4.6

* Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

B Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

teler	Toegepast preventiemiddel per teler	vlieger	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Che-misch	Vuur-werk	Vogelver-schrikker	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	Vogelverschrikker/vuurwerk	0,00	0,00	0,00	0,00		PM	PM	0,00	0,00
2	Vlieger/gaskanon/vogelverschrikker/chemisch	176,97	22,69	57,18	0,00	PM		PM	256,84	6,10
3	Gaskanon/vogelverschrikker	0,00	22,69	57,18	0,00			PM	79,87	2,25
4	Gaskanon/vogelverschrikker	0,00	22,69	57,18	0,00			PM	79,87	1,74
5	Gaskanon/lintvogelverschrikker	0,00	22,69	57,18	22,69			PM	102,55	1,49
	Gemiddeld								103,83	2,31

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

C Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4	5
Schade was te gering			X	X	X
Eigen ervaringen slecht		X			
Ervaringen van anderen slecht	X				
Weinig kans op schadevergoeding	X				X
Kost teveel tijd				X	X
De procedure duurt te lang (duurt te lang eer vergoeding al dan niet gegeven wordt)	X				

GROENTE

D Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	gemiddeld
Afdekken	X	X	X	X	X	X
Chemisch	XXX	XX	XXX		X	XX
Gaskanon			XXX	XXX	XX	XX
Jacht *	X	XXX	X	XX	X	XX
lint/vlag			XXX			XXX
Schrikdraad	X		XXX			XX
Verjagen	X		X	XX		XX
Vlieger			XXX		XX	XX
Vogelafweerpistool	X					X
Vogelverschrikker	XX		X	XX	XX	XX
aantal toegepaste methoden	6	3	8	5	6	5.6

*Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

E Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

teler	Toegepast preventiemiddel per teler	vlieger	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Chemisch	Schrikdraad	Vogel Afweerpistool	doek	Vogelverschrikker	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	Afweerpistool/schrikdraad	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1591,86	127,06			1718,92	19,98
2	chemisch	0,00	0,00	0,00	0,00	10,89	0,00	0,00			10,89	0,39
3	Vlieger/gaskanon/vogelverschrikker/lint	176,97	22,69	57,18	22,69	0,00	0,00	0,00		PM	279,53	3,47
4	Gaskanon/vogelverschrikker/lint	0,00	22,69	57,18	22,69	0,00	0,00	0,00		PM	102,56	9,77
5	Afdekken(klimadoek)/gaskanon	0,00	22,69	57,18	0,00	0,00	0,00	0,00	PM		79,87	1,67
	Gemiddeld										438,35	7,05

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

F Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4	5
Schade was te gering		X			
Eigen ervaringen slecht	X		X	X	
Ervaringen van anderen slecht		X		X	X
Weinig kans op schadevergoeding	X		X	X	X
Kost teveel tijd	X				

FRUIT

G Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	gemiddeld
Chemisch (insmeren onderstam)				XX	XX
Dode vogel				XX	XX
Gaskanon	XX	X	X	XX	XX
Jacht *	X	X	X	XXX	XX
Nestkast	X	XX	X	XX	XX
Schrikdraad/gaas			X	X	X
Verjagen	X		XX	XXX	XX
Vlieger	X			XXX	XX
Vogelverschrikker				XXX	XXX
Vuurwerk			XX		XX
Aantal toegepaste methoden	5	4	6	10	6.3

*Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

H Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

teler	Toegepast preventiemiddel per teler	vlieger	gas	Gas-kanon	Gaas	Vuurwerk	Nestkast	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1	Vlieger/gaskanon*5/nestkast*2	176,97	86,22	102,10	0,00	0,00	13,61	378,90	68,89
2	Gaskanon*2/nestkast	0,00	38,57	40,84	0,00	0,00	6,81	86,22	10,14
3	Gaskanon*6/vuurwerk/gaas/nestkast*3	0,00	102,10	122,52	136,13	11,34	20,42	392,51	42,66
4	Gaas/gaskanon*3/nestkast*2	0,00	38,57	40,84	272,27	0,00	13,61	365,29	17,82
	Gemiddeld							244,58	34,88

NB! In de kostenberekening is uitgegaan van de kosten genoemd in de tabel in Bijlage 5 van de PPO-publicatie nr. 96 – oktober 1999 "Wildschade in Nederland".

I Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4
Schade was te gering	X			
Ervaringen van anderen slecht			X	
Weinig kans op schadevergoeding			X	
Onbekend met procedure aanvraag schadevergoeding		X		X

Bijlage 7 Enquêteresultaten regio Zeeland

A Wat heeft men gedaan om schade te voorkomen?

Oordeel telers (x=goed; xx=matig; xxx=slecht) over de door hen getroffen maatregelen en het aantal toegepaste methodes per bedrijf.

Methode	1	2	3	4	5	6	7	Gemiddeld
Gaskanon		XX	XX	XX	X	XX	XX	XX
Jacht*	X	X		X	X	X		X
Lint/vlag	XXX	XXX	XX		XX	XXX	XX	XXX
Vuurwerk					XX			XX
Ton met stenen							XX	XX
Verjagen	XXX	XX	XX	XX	XX	XX	XXX	XX
Zwaailicht			X					X
Vogelafweerpistool		XX		XX	XX	XX		XX
Vogelverschrikker			XXX	XX	XX		XXX	XX
Aantal toegepaste methodes	3	5	5	5	7	5	5	4,9

*Sommige telers hebben jacht niet genoemd als een door hen getroffen maatregel in verband met het inschakelen van een jager, terwijl anderen de jacht wel noemden als getroffen bedrijfsmaatregel. De mate van effectiviteit kan verschillend zijn geïnterpreteerd.

B Kosten van schadepreventie in € volgens PPO-berekening

Preventiemiddel	gas	Gas-kanon	Lint+Palen	Afweerpistool	Vogelverschrikker	per bedrijf per jaar	per ha per jaar
1 Lint	0,00	0,00	22,69	0,00		22,69	0,39
2 gaskanon/lin/afweerpistool	22,69	57,18	22,69	127,06		149,75	1,07
3 gaskanon/lint/vogelverschrikker	22,69	57,18	22,69	0,00	PM	102,55	2,50
4 gaskanon/vogelverschrikker/afweerpistool	22,69	57,18	22,69	0,00	PM	102,55	2,86
5 gaskanon/lint/afweerpistool/vuurwerk/vogelverschrikker	22,69	57,18	22,69	127,06	PM	229,61	2,70
6 gaskanon/lint/afweerpistool	22,69	57,18	22,69	127,06		229,61	1,84
7 gaskanon/lint/vogelverschrikker	22,69	57,18	22,69	0,00	PM	102,55	1,70
Gemiddeld						134,19	1,87

C Redenen van het niet melden per teler

Redenen van niet melden schade	1	2	3	4	5	6	7
Schade was te gering		X		X	X	X	
Eigen ervaringen slecht			X		X		
Ervaringen van anderen slecht					X		
Weinig kans op schadevergoeding	X		X		X		X
Kost teveel tijd					X	X	
Moelijk om het moment van schade vast te stellen					X		

Bijlage 8   Vergelijking met regio

Bij de berekeningen in de volgende tabellen zijn uitsluitend de geteelde oppervlaktes meegenomen van de gewassen waarin de bedrijven hebben aangegeven schade te hebben. De uitgekeerde bedragen per hectare zijn dan ook gebaseerd op het geteelde areaal schadegeewas (en niet op het totale areaal aan geteelde gewassen op de bedrijven).

DRENTHE

Tabel 8.1 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 7 geënquêteerde bedrijven, gemiddeld over 1998, 1999 en 2000.

	Gemeente Coevorden (gegevens CBS en Faunafonds)	Gegevens enquête	Vergelijking enquête t.o.v. gemeente Coevorden (in procenten)
Areaal snijmaïs	2682 ha	86 ha	3%
Areaal granen	2335 ha	162 ha	7%
Areaal aardappelen	3515 ha	113 ha	3%
Totaal ¹	8533 ha	361 ha	4%
Uitgekeerd per jaar	€ 15798,-	€ 2819,-	18%
Uitgekeerd per jaar	€ 2,-	€ 8,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geënquêteerde bedrijven, namelijk: snijmaïs winter tarwe, zomergerst, rogge, consumptieaardappelen, fabrieksaardappelen, pootaardappelen).

GRONINGEN

Tabel 8.2 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 7 geënquêteerde bedrijven, gemiddeld over 1998, 1999 en 2000.

	Gemeenten Reiderland, Scheemda, Delfzijl, Menterwolde en Winschoten (gegevens CBS en Faunafonds)	Gegevens enquête	Vergelijking enquête t.o.v. gemeenten (in procenten)
Areaal winter tarwe	11251 ha	840 ha	7%
Areaal wintergerst	258 ha	8 ha	3%
Areaal koolzaad	568 ha	20 ha	3%
Areaal suikerbiet	2741 ha	16 ha	1%
Areaal luzerne	916 ha	37 ha	4%
Areaal kool (bloemkool+sluitkool)	10 ha	3 ha	29%
Totaal ¹	15747 ha	924 ha	6%
Uitgekeerd per jaar	€ 38222,-	€ 7536,-	20%
Uitgekeerd per jaar	€ 2,-	€ 8,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geënquêteerde bedrijven, namelijk: winter tarwe, wintergerst, koolzaad, suikerbiet, luzerne en kool)

LIMBURG

Tabel 8.3 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 7 geënquêteerde bedrijven, gemiddeld over 1998, 1999 en 2000.

	Gemeente Venray gegevens (CBS en Faunafonds)	Gegevens enquête	Vergelijking enquête t.o.v. gemeente Venray (in procenten)
Areaal aardbei	31 ha	17 ha	55%
Areaal asperge	108 ha	8 ha	8%
Areaal div. groenten (rabarber, courgette, prei, peulen, augurk, erwt)	334 ha	21 ha	6%
Areaal granen (gerst + tarwe)	148 ha	1 ha	0,4%
Totaal ¹	621 ha	47 ha	7%
Uitgekeerd per jaar	€ 0,-	€ 0,-	0%
Uitgekeerd per jaar	€ 0,-	€ 0,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geënquêteerde bedrijven, namelijk: aardbei, asperge, diverse groenten en granen)

NOORD-BRABANT

Tabel 8.4 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 7 geënquêteerde bedrijven, gemiddeld over 1998, 1999 en 2000.

	Gemeente Zundert gegevens (CBS en Faunafonds)	Gegevens enquête	Vergelijking enquête t.o.v. gemeente Zundert (in procenten)
Areaal aardbei	198 ha	22 ha	11%
Areaal sla	27 ha	16 ha	61%
Areaal spinazie	4 ha	2 ha	60%
Areaal andijvie	7 ha	6 ha	83%
Areaal boomkwekerij	69 ha	6 ha	9%
Totaal ¹	305 ha	57 ha	19%
Uitgekeerd per jaar	€ 0,-	€ 0,-	0%
Uitgekeerd per jaar	€ 0,-	€ 0,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geënquêteerde bedrijven, namelijk: aardbei, sla, spinazie, andijvie en in de boomkwekerij – laan, -park en vruchtbomen)

NOORD-HOLLAND AKKERBOUW

Tabel 8.5 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 5 geënquêteerde bedrijven, gemiddeld over 1997, 1998 en 1999.

	Gemeente Wieringermeer (gegevens CBS en Faunafonds)	Gegevens enquête	Vergelijking enquête t.o.v. gemeente Wieringermeer (in procenten)
Areaal aardappel	4004 ha	65 ha	2%
Areaal wintertarwe	2210 ha	33 ha	2%
Areaal broccoli	32 ha	7 ha	23%
Areaal graszaad	1025 ha	7 ha	1%
Areaal bloembollen (lelie, tulp)	533 ha	25 ha	4%
Areaal suikerbiet	2806 ha	46 ha	1%
Areaal winterpeen	265 ha	11 ha	4%
Totaal ¹	10878 ha	198 ha	2%
Uitgekeerd per jaar	€ 3357,-	€ 1346,-	40%
Uitgekeerd per jaar	€ 0,31	€ 7,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geënquêteerde bedrijven, namelijk: aardappel, wintertarwe, broccoli, graszaad, bloembollen, suikerbiet en winterpeen)

NOORD-HOLLAND
VOLLEGRONDSGROENTE

Tabel 8.6 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 5 geëncquëteerde bedrijven, gemiddeld over 1997, 1998 en 1999.

	Gemeenten Stede Broec en Andijk (gegevens CBS en Faunafonds)	Gegevens enquëte	Vergelijking enquëte t.o.v. gemeente Stede Broec en Andijk (in procenten)
Areaal bloemkool (groene, witte en winter)	816 ha	145 ha	17%
Areaal spruitkool	7 ha	4 ha	53%
Areaal sluitkool (rode-, witte- en savooiekool) + boerenkool	48 ha	15 ha	31%
Totaal ¹	872 ha	164 ha	18%
Uitgekeerd per jaar	€ 1122,-	€ 680,-	60%
Uitgekeerd per jaar	€ 1,-	€ 4,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geëncquëteerde bedrijven, namelijk: bloemkool, spruitkool en sluitkool (rode-, witte- en savooiekool).)

NOORD-HOLLAND
FRUIT

Tabel 8.7 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 4 geëncquëteerde bedrijven, gemiddeld over 1997, 1998 en 1999.

	Gemeente Noorder-Koggenland (gegevens CBS en Faunafonds)	Gegevens enquëte	Vergelijking enquëte t.o.v. gemeente Noorder-Koggenland (in procenten)
Areaal appel	33 ha	16 ha	48%
Areaal peer	43 ha	26 ha	59%
Totaal ¹	77 ha	42 ha	54%
Uitgekeerd per jaar ²	€ 1623,-	€ 1623,-	100%
Uitgekeerd per jaar	€ 21,-	€ 38,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geëncquëteerde bedrijven, namelijk: appel en peer.

² schade van 1999 pas uitgekeerd in 2000

ZEELAND

Tabel 8.8 Gegevens over uitgekeerde bedragen door het Faunafonds en arealen cultuurgewas (bronnen: Faunafonds, CBS) vergeleken met de uitgekeerde bedragen op de 7 geëncquëteerde bedrijven, gemiddeld over 1998, 1999 en 2000.

	Gemeente Schouwen-Duivenland (gegevens CBS en Faunafonds)	Gegevens enquëte	Vergelijking enquëte t.o.v. gemeente Schouwen-Duivenland (in procenten)
Areaal wintertarwe	2088 ha	119 ha	5%
Areaal zomergerst	897 ha	40 ha	4%
Areaal aardappel	2739 ha	133 ha	4%
Areaal suikerbiet	1990 ha	82 ha	4%
Areaal graszaad	608 ha	19 ha	3%
Totaal ¹	8325 ha	394 ha	5%
Uitgekeerde bedragen in € per jaar	€ 9964,-	€ 2818,-	28%
Uitgekeerd per hectare in € per jaar	€ 1,-	€ 7,-	

¹ Totaal van het areaal van bovenstaande gewassen (het areaal van de gewassen waarin wildschade is opgetreden op de geëncquëteerde bedrijven, namelijk: wintertarwe, zomergerst, aardappel, suikerbiet en graszaad).